Masarykova univerzita
Filozofická fakulta

Ústav religionistiky

Kateřina Telecká

Výchova mládeže v řádu sv. Voršily

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.

2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

……
Kateřina Telecká

Děkuji doc. PhDr. Davidu Václavíkovi, Ph.D. za to, že se ujal vedení mé práce.

OBSAH

1. ÚVOD 6

2. MERICIÁNSKÁ SPIRITUALITA A PEDAGOGIKA 8
2.1 Anděla Merici 8
2.2 Spisy 11
2.2.1 Snoubenectví s Kristem 13
2.2.2 Postava Anděly v rámci mericiánské spirituality 14
2.2.3 Jednota 15
2.2.4 Duchovní mateřství 16

3. VÝVOJ SPOLEČNOSTI SVATÉ VORŠILY PO ANDĚLINĚ SMRTI 18
3.1 Přeměna na řád 18
3.2 Římská unie 21
3.2.1 Stanovy Římské unie 22

4. VORŠILKY V ČESKÝCH ZEMÍCH 25

5. CÍRKEVNÍ GYMNÁZIUM SVATÉ VORŠILY 31
5.1 Obnova voršilského školství v Kutné Hoře 31
5.2 Analýza projevů mericiánské spirituality a pedagogiky 32
5.2.1 Snoubenectví s Kristem 35
5.2.2 Osobnost Anděly Merici 36
5.2.3 Jednota 36
5.2.4 Mateřství 37

6. ZÁVĚR 40

7. RESUMÉ A KLÍČOVÁ SLOVA 41

8. POUŽITÁ LITERATURA 42
8.1 Prameny 42
8.2 Sekundární literatura 42
8.3 Internetové zdroje 44

1. ÚVOD

Téma voršilské pedagogiky a školství je obecným rámcem, v němž se zaměřuji na výzkum konkrétního reprezentanta této tradice: Církevního gymnázia sv. Voršily v Kutné Hoře. Jedná se o školu, jíž jsem sama absolvovala, z čehož pro práci vyplývají výhody i nevýhody. Osobní zkušenost s prostředím, které je předmětem mé analýzy, mi patrně umožní interpretovat zkoumané jevy a procesy s využitím relativně hlubokých znalostí zkoumaného prostředí, jeho pravidel a vztahů, které by mohly méně zasvěcenému pozorovateli uniknout. Na druhou stranu se tato znalost může stát zdrojem osobní předpojatosti a také neschopnosti rozlišit principy, které by byly patrné z většího odstupu. Uvědomuji si, že předpokladem pro práci s takto vymezeným tématem je nutná neustálá reflexe vlastní pozice.

Abych mohla rozeznat, které aspekty činnosti současného gymnázia vycházejí z principů charakteristických pro voršilský řád, je nutné sledovat jeho vývoj už od samého počátku. Kořeny voršilské pedagogiky vycházejí z odkazu zakladatelky Společnosti sv. Voršily, Anděly Merici. Její představy o ideálním procesu výchovy mladých dívek byly na svou dobu poměrně převratné; ujal se pro ně termín mericiánská pedagogika, respektive mericiánská spiritualita, ze které byly pedagogické zásady zpětně vyvozovány. Mericiánské ideály získaly poměrně rychle značnou popularitu, dočkaly se řady interpretací a v různých, více či méně podobných formách se rozšířily po Evropě. Dominantním se ukázal být proud, který směřoval k řeholnímu způsobu života. I proto je nutné pokusit se analyzovat Andělinu původní *Řeholi* – abychom dokázali rozpoznat, které její principy zůstaly aktuální po celou dobu působení řádu, které se přihlásily o slovo opět později a které v průběhu dějin ztratily své opodstatnění.

Ve své práci se chci zaměřit zpočátku na osobu Anděly Merici a vznik Společnosti sv. Voršily. Důležitými procesy institucionalizace hnutí, založení řádu a jeho reorganizace v mezinárodní Římskou unii se budu zabývat dále, abych následně alespoň v hrubých rysech sledovala vývoj voršilského působení v českých zemích. Všechny tyto kulturně-historické etapy měly vliv na samotné poslání voršilek, tedy výchovu mládeže. Na základě jejich zmapování posléze přestoupím k analýze jednoho reprezentanta současného voršilského školství. Bez nároku na zobecňující závěry se pokusím popsat, v jaké formě a rozsahu se uplatňují specifika voršilské, popřípadě mericiánské spirituality v činnosti jedné konkrétní školy: Církevního gymnázia sv. Voršily v Kutné Hoře.

Zatímco k závěrečné analýze je potřeba získat materiály přímo v terénu (pozorováním; navázáním kontaktů s lidmi, kteří jsou součástí chodu školy; analýzou vnitřních pravidel gymnázia i dokumentů, kterými se škola prezentuje navenek), informace pro první tři části práce lze získat jen z literatury, která v této oblasti spíše chybí. O životě svaté Anděly a vzniku Společnosti bylo sepsáno několik málo monografií, z nichž pouze jedna je dostupná v češtině. Duchovní tradici voršilek poznáváme pouze přímo ze spisů Merici, ze stanov Římské unie, popřípadě z několika publikovaných přednášek určených samotným sestrám. Systematické zpracování historie a spirituality řádu však zatím neexistuje. Některými oblastmi jeho působení na českém území se zabývá pouze doc. Macková z Univerzity Pardubice. Období dvacátého století je historicky zpracováno pouze částečně, a to formou diplomových, popřípadě strojopisných prací z rukou samotných řeholnic.

2. MERICIÁNSKÁ SPIRITUALITA A PEDAGOGIKA

2.1 Anděla Merici

Pokud mluvíme o voršilské pedagogice, její kořeny a specifika musíme hledat v tzv. mericiánské spiritualitě, která vychází z odkazu sv. Anděly Merici.[1] Anděla Merici,[2] zakladatelka Společnosti sv. Voršily, žila v Severní Itálii, v okolí jezera Lago di Garda, v období bouřlivého ekonomického i demografického rozvoje raně novověké společnosti, v době nastupujícího humanismu, oslabeného papežství a rozvíjející se reformace. Zakladatelku voršilek lze řadit mezi skupinu jejích současníků, kteří vnímali problémy své doby a vlastní iniciativou se snažili přispět k jejich odstranění nebo zmírnění. Působila ve stejné době jako Martin Luther nebo Ignác z Loyoly, jenž své Tovaryšstvo Ježíšovo založil pouze o rok dříve než Anděla Společnost sv. Voršily.

Anděla pocházela ze zchudlé šlechtické rodiny, od dětství tíhla ke skromnému a kontemplativnímu životnímu stylu a své vzory hledala v životopisech svatých, které znala pravděpodobně prostřednictvím Zlaté legendy. Tímto způsobem se mohla poprvé dozvědět i o životě svaté Voršily, panně a mučednici ze 4. století. Jakub de Voragine v legendě o jejím životě zdůrazňuje zejména Voršilinu zásluhu na obrácení tisíců žen i mužů ke křesťanství. Ti pak spolu s ní s radostí zemřeli za svou víru a pro uchování svého panenského stavu. Za svatou proto není považována pouze Voršila, ale také všichni členové její družiny, kteří ji doprovázeli na pouti z Británie do Říma a na zpáteční cestě byli v Kolíně nad Rýnem umučeni.[3]

Po smrti rodičů a sestry odešla Anděla ke svému strýci do Salò a vstoupila do františkánského třetího řádu. Pro tento řád je charakteristická spiritualita směřující k zachovávání chudoby, poslušnosti a k životu podle evangelia. Terciáři tuto spiritualitu žijí ve svém každodenním světském životě.[4]

[1] Pokud není uvedeno jinak, klíčové momenty životopisu Anděly Merici jsou uváděny podle Angeli, Paola, *Anděla Merici: Charisma ženy v životě církve*, Praha: Paulínky 2007.
[2] Anděla Merici se narodila roku 1474 v severoitalském městečku Desenzano a zemřela roku 1540 v Brescii. Kanonizována byla roku 1807 papežem Piem VII.
[3] Srov. Voragine, Jakub de, *Legenda Aurea* [cit. 31.7.2010]. Dostupné z: http://www.fordham.edu/halsall/basis/goldenlegend/GoldenLegend-Volume6.htm
[4] Srov. Pavlincová, Helena – Horyna, Břetislav (eds.), *Judaismus, křesťanství, islám*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2003, s. 296n.

Ačkoli katolická tradice neřadí svatou Andělu mezi mystičky, momentem, který je zejména ve zpětné interpretaci jejího životopisu klíčový, je právě mystický zážitek.[5] Při modlitbě se jí zjevilo procesí andělů a panen vystupujících po jakémsi žebříku do nebe. Mezi nimi byla i Andělina sestra, která jí předpověděla, že bude zakladatelkou společenství panen. Toto poslání se však naplňovalo postupně a bylo podmíněno nejen celoživotní krystalizací Anděliny činnosti, ale také celospolečenskými podmínkami dobového kontextu. Anděla Merici působila od roku 1516 v Brescii, kde se zpočátku věnovala modlitbě, askezi a pomoci potřebným. Byla vyhledávanou rádkyní při řešení nejrůznějších sporů a obtížných životních situací a pro obyvatele města se stala zosobněním zbožného života. Dnes bychom tuto její roli pojmenovali jako duchovní doprovázení.

Andělina popularita vycházela z vyprávění o její prozřetelnosti a duchovní zkušenosti, z její lidskosti a účasti na veřejném životě.[6] Z tohoto pohledu se nabízí zařadit Andělu Merici mezi tzv. živoucí svaté, které jsou charakteristickým fenoménem renesančního křesťanství, a to nejvýrazněji právě v severní Itálii.[7] Tyto ženy představují v pozdním středověku nový typ zbožnosti, který se vyznačuje zejména laickým životem a mystickými zážitky.[8] Mnohokrát byly tyto „světice“ ve vzájemném kontaktu, což nemálo přispívalo k šíření tohoto typu svatosti. Samotná Anděla udržovala blízké přátelství mimo jiné se Stefanií Quinzani.[9]

Brescia byla v době Andělina života jedním z nejdůležitějších měst benátského území. V letech 1512 až 1520 však zažila francouzskou okupaci a čelila celkové sociální, ekonomické i morální krizi.[10] Město se rychle rozvíjelo, což s sebou neslo kromě dalších problémů zejména narůstající rozdíly mezi úzkým kruhem výše postavených a zbytkem populace. Tyto rozdíly Anděla vnímala nejvíc na dětech, které se potulovaly po ulicích města a stály tak v ostrém protikladu vůči prosperující a vzdělané společnosti. Ve snaze dát

[5] Paola Angeli ve své práci soustavně zdůrazňuje prorockou povahu Andělina úsilí, k čemuž jí poskytuje legitimizaci (mimo jiné) právě vidění, které stojí v Andělině životopise na počátku všech snah vedoucích ke konkrétnímu cíli založení Společnosti.

[6] Srov. Mazzonis, Quericolo, *Spirituality, Gender, and the Self in Renaissance Italy: Angela Merici and the Company of St. Ursula (1474–1540),* Washington DC: The Catholic University of America Press 2007, x.

[7] Srov. Dinzelbacher, Peter, *Světice, nebo čarodějky?: Osudy „jiných“ žen ve středověku a novověku*, Praha: Vyšehrad 2003, s. 99.

[8] Srov. *tamtéž*, s. 86.

[9] Stephanie Quinzani se narodila roku 1457 v městečku Orcinuovi u Brescie. Jako mladá dívka se přidala k dominikánským terciářkám. Založila klášter třetího řádu sv. Dominika ve městě Crema, který pak vedla jako abatyše. Od roku 1489 prožívala každý pátek extáze a objevovala se u ní stigmata. Považovala se za Bohem vyvolenou kajícnici. Roku 1530 zemřela v Soncinu, roku 1740 byla blahořečena. Srov. Misztal, Henryk, *Svatí a blahoslavení laici*, Olomouc: Matice cyrilometodějská 2004, s. 253.

[10] Srov. Buchanan, Rebecca, *Unveiling Angela Merici: A Pre-Modern Narrative for a Post-Modern World*, referát konference Leading with Hope: The Vocation of the Religious Educator, November 1–3, 2002, Philadelphia [cit. 31.7.2010], s. 5. Dostupné z: http://www.religiouseducation.net/proceedings/2002_papers.htm

jim solidní sociální zabezpečení, ale i základy náboženské a morální výchovy, začala se věnovat zejména opuštěným dívkám. Jejím cílem se stalo vychovat z nich dobré budoucí matky.[11] Brzy se kolem ní vytvořila skupina spolupracovnic, které Anděla získala z různých vrstev společnosti. Jedna z nich, Isabella Prato, nabídla svůj dům pro shromažďování a vyučování dívek. Některá z děvčat se po čase rovněž přidávají k Anděle. Vzniká tak skupina, které dává Anděla za vzor výše zmiňovanou svatou Voršilu. Jejím prostřednictvím staví Anděla do centra životní spirituality úctu k panenství a snahu jej uchopit ve snoubeneckém vztahu ke Kristu.

O svátku sv. Kateřiny Alexandrijské,[12] 25. listopadu 1535, byla Andělou ustanovena Společnost sv. Voršily. Její výjimečnost spočívala právě v tom, že šlo výhradně o laickou společnost bez příslušného prvního nebo druhého řádu. Závazky vyplývající ze zasvěcení Bohu a praxi dosud vyhrazenou klášterům, tedy společnou modlitbu, pokání a život podle evangelijních rad,[13] bylo díky Společnosti možné žít uprostřed světa.[14] Tento způsob apoštolátu se opíral o model života prvotní církve a v podstatě odpovídal dnešním sekulárním institutům. Členky Společnosti se scházely k modlitbám a k výuce mladých dívek, bydlely však ve svých vlastních rodinách, aby byly jejich prostřednictvím tyto rodiny uzdravovány.[15]

Uznávaným statutem žen na počátku novověku v západní Evropě bylo buď manželství, nebo život v klášteře, přičemž všechny tehdy působící řehole nařizovaly klauzuru. Právo volby životního stavu dívky náleželo její rodině a navíc obě jeho formy předpokládaly věno. Pokud ho dívka neměla, byla odsouzena k nižšímu postavení, které nebylo společensky ani právně uznáváno.[16] Anděla svůj život zasvětila snaze o vytvoření možnosti takového životního stavu žen, který by byl v očích církve a společnosti plnohodnotnou alternativou k dosavadním dvěma. Nově založená Společnost poskytovala ženám, které v ní byly sdruženy, právní ochranu před kontrolou příbuzenstva i řeholněprávních

[11] Hrudníková, Mirjam (ed.), *Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1997, s. 279.
[12] Raně křesťanská mučednice za panenství. Tradiční voršilské interpretace přikládají zvolení tohoto data symbolický význam, který ještě více zdůrazňuje panenství jako centrální téma mericiánské spirituality. Podobně jako život svaté Voršily, je i legenda svaté Kateřiny Alexandrijské popsána v díle Jakuba de Voragine.
[13] Chudoba, čistota a poslušnost. Formou veřejných (věčných nebo časných) slibů se k nim zavazují všechny zasvěcené osoby v katolické církvi. Jsou však předkládány každému křesťanovi. Srov. Katechismus katolické církve, čl. 915.
[14] Srov. Angeli, P., *Anděla…*, s. 43.
[15] Srov. Hrudníková, M., *Řeholní…*, s. 279.
[16] Srov. *tamtéž,* s. 42.

institucí.[17] Andělin krok byl do značné míry prorocký. Když stála před dvěma možnostmi, uviděla a vybrala si třetí – alespoň takto je Anděla představena v titulu jednoho ze svých životopisů.[18]

Původní spiritualita[19] Anděly Merici je vymezena dvěma mantinely. Jednak tím, že reaguje na složité náboženské poměry doby katolické reformy, jednak tím, že nově odkrývá ženský přístup k posvátnému. Požadavek, aby byla žena respektována jako jedinec a považována za plnohodnotnou lidskou bytost s rozumem, vůlí a emocemi, lze považovat za jakýsi průsečík obou. Důraz na individuální prožitek a osobní, niterný vztah člověka k Bohu byl klíčovým tématem renesance.[20] Tímto požadavkem byla inspirována řada nejen církevních reforem. To, že je ženská povaha odlišná od mužské, předpokládali už církevní otcové, když ženám přisuzovali vinu na hříšném pádu celého lidstva. Vážně braná úvaha, že by žena mohla mít stejnou hodnotu jako muž, však přichází právě v novověku. Do této debaty můžeme spolehlivě zařadit i otázku duchovního života ženy, jehož hodnotu zdůrazňovala řada autorů, zejména žen, už od 12. století. Významně se toto téma otevírá právě v raném humanismu, např. v díle Christine de Pizan, která ve své *Knize o městě žen* (1404/1405) dokonce tvrdí, že ženská duše je rovnocenná s mužskou.[21]

2.2 Spisy

Anděla sepsala své představy o tom, jak mají být její myšlenky uváděny do života a jakou spiritualitu Společnosti svěřuje. Spisy diktovala svému tajemníkovi, kterého ustanovila rovněž kancléřem Společnosti, Gabrielu Cozzanovi. *Řehole* je určena všem členkám Společnosti a vznikla zároveň s jejím založením. V závěru svého života sestavila Anděla *Rady* kolonelám,[22] místním představeným, které Společnost vedly, a *Závěť* neboli *Odkazy* ctihodným damám, rozuměj převážně vdovám, které zastupovaly Společnost navenek.[23]

[17] Srov. *tamtéž*, s. 43.
[18] Howard, Janice. *Angela – a woman faced with two alternatives, she saw and chose the third. Australian Province of Ursulines*, Croydon Park, NSW, Australia, 1989.
[19] Mericiánskou spiritualitu lze chápat jednak jako nábožensko-historický fenomén, tedy určitý ideál náboženské dokonalosti tak, jak ho formulovala Anděla Merici. V průběhu dějin však na tuto „autentickou" formu, respektive zakladatelčin odkaz, navazovalo množství různých proudů, jejichž praxe je logicky vzájemně odlišná. V rámci dějinného vývoje bychom tedy měli mluvit spíše o aplikaci mericiánské spirituality nebo jejích prvků.
[20] Bireley, Robert, „Early Modern Catholicism as a Response to the Changing World of the Long Sixteenth Century", *The Catholic Historical Review*, Vol. XCV No. 2, Washington DC: The Catholic University of America Press 2009, s. 229n.
[21] Bock, Gisela, *Ženy v evropských dějinách: Od středověku do současnosti*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2007, s. 19–22.
[22] Bylo by zajímavé sledovat, zda Anděla tento titul používala na základě inspirace vojenskou terminologií Ignáce z Loyoly.
[23] „Ctihodné dámy" bychom neměli chápat jako představené v pravém slova smyslu. Jejich úlohou bylo garantovat Společnosti uznání v očích světských i církevních oficialit.

Ony tři útlé svazky jsou jediným Andělиným literárním počinem a hlavním pramenem k poznání mericiánské spirituality.

Původní text *Řehole* se nedochoval. Nejstarší dochovaný rukopis pochází z let 1545–1546, bývá označován jako trivulziánský, podle Biblioteca Trivulziana, kde je uložen.[24] První tištěná verze *Řehole*, vydaná v Brescii u Damiana Turlino, pochází z roku 1569 a až na drobné rozdíly se v podstatě shoduje s trivulziánským rukopisem. *Rady* a *Odkazy* jsou zachovány v původním znění z let 1539–1540.[25]

Mericiánské spisy byly v roce 1975 redigovány voršilkami Lucianou Marianni a Elisou Tarolli. Tato edice pracuje převážně s texty z roku 1569. Edice za sebou má již upravené vydání z roku 2001,[26] nicméně české řeholnice mají k dispozici překlad první edice, pořízený v roce 1985. Jedná se o ineditní svazek, ve kterém není uveden překladatel. Protože však právě s tímto textem pracují sestry Českomoravské provincie Římské unie řádu sv. Voršily, cituji z něj i ve své práci.

Spisy svaté Anděly v sobě spojují poměrně originální duchovní myšlenku a výjimečně osobní, lidský přístup. Důležité je, že nejen autorem, ale i adresátem spisů jsou ženy. Společnost sv. Voršily byla koncipována jako ženská organizace, ženami vedená a v této rovině „nezávislá“ na mužích, ačkoli muži z ní nejsou vyloučeni. Založení Společnosti sv. Voršily navrhovalo formu zasvěceného života pro ženy uprostřed světa. Znamenalo alternativu k životu v klášteře a voršilky je možné považovat za prototyp svobodné (ve smyslu neprovdané), laické ženy. Tento ideál navazuje na způsob, jakým prožívaly svůj vztah k Bohu ženy žijící mimo konvenční instituce na konci středověku – bekyně, terciářky nebo poustevnice. Andělin přínos spočívá v tom, že kodifikovala základní rysy této ženské spirituality a pokusila se je vtělit v „korektní“ náboženskou instituci.[27] Jejím záměrem bylo povznesení důstojnosti ženy a zdůraznění její důležitosti při ochraně a předávání hodnot dalším generacím. Ačkoli samu sebe pravděpodobně nepovažovala za zakladatelku nějakého nového pedagogického proudu, v jejím díle lze nalézt impulsy k vytváření specifického výchovného přístupu typického pro všechny instituty a kongregace, které se k Anděle Merici hlásí.

[24] Srov. Angeli, P., *Anděla…*, s. 53.
[25] Srov. Marianni, Luciana – Tarolli, Elisa (eds.), *S. Anděla Merici: Řehole – Rady – Odkazy*, Nový Bydžov: Východočeské tiskárny 1985, s. 14.
[26] Srov. Angeli, P., *Anděla…*, s. 177.
[27] Srov. Mazzonis, Q., *Spirituality…*, s. xi.

V době založení Společnosti sv. Voršily se tedy jedná o zcela novou podobu zasvěceného života. V čem však spočívají základní rysy její spirituality? Daly by se soustředit kolem čtyř klíčových témat. Jak už bylo naznačeno, centrem života voršilky by mělo být snoubenectví s Kristem. Významnou roli hraje osoba samotné zakladatelky, Matky. Zcela pochopitelně se Anděla snaží zdůraznit potřebnou jednotu ve své Společnosti. Čtvrtým motivem, ze kterého nejvíce čerpá voršilská pedagogika, je (duchovní) mateřství. Jako červená nit se všemi těmito tématy vine důraz na individuální duchovní prožitek a přístup k lidem.

2.2.1 Snoubenectví s Kristem

Podmínkou pro vstup do Společnosti bylo panenství.[28] Tento stav je chápán jako předpoklad zasvěcení se Kristu a hlavní rys života těchto žen:

> […] když jste byly vyvoleny, abyste byly pravé a neporušené nevěsty Syna Božího, […] prosím, abyste především uznaly, jakou důležitost má tato volba. (*Řehole*, úvod)

Vztah ke Kristu je tedy Andělou chápán jako snoubenecký, tudíž velmi osobní, individuální a niterný. Pramení z něho otevřenost k emotivnímu prožívání duchovna. Je patrná v úpěnlivě kající modlitbě odevzdanosti a prosby o milosrdenství, kterou dává Anděla svým společnicím za příklad. Pohnutkou jí je vědomí vlastní hříšnosti[29] a hříšnosti všech lidí, postoj bídného člověka, který se obrací k velikému Bohu. Ten jediný ho může díky svému milosrdenství skrze Ježíše Krista zachránit. Anděla se takovémuto Bohu podřizuje a nabízí mu sama sebe, svou vůli i schopnosti.

> Prosím tě, Pane, abys přijal každou mou touhu, mou svobodnou vůli […] každou moji myšlenku, slovo i činnost a vůbec vše, co mám v sobě i mimo sebe. (*Řehole*, kapitola VI.)

Zároveň do své modlitby zahrnuje všechny lidi a ve světle vědomí vlastní nicotnosti je solidární se všemi.

> Odpusť laskavě, Pane, hříchy mého otce i matky, příbuzných a přátel i celého světa. (*Řehole*, kapitola VI.)

[28] Srov. *Řehole*, kapitola II.
[29] Hříšností bychom zde měli rozumět zejména lidskou slabost a náchylnost ke špatnému, nikoli spáchání jednotlivých přestupků. Srov. Barsotti, Divo, *Spiritualita svaté Anděly Merici: Rodina kolem Matky*, Praha: Paulínky 2002, s. 62.

V této soudržnosti jí záleží na spáse každého člověka.[30] Tento fakt potvrzuje i v prvním ze svých odkazů, kde hovoří o tom, že hlavním motivem představených k vedení Společnosti by měla být spása lidských duší.

V určitém kontrastu vůči vědomí lidské slabosti a nedůstojnosti, stojí v Andělině pojetí zasvěceného panenství příslib nebeské vznešenosti. Ježíšovým snoubenkám bude v nebi náležet nebeská důstojnost královen, které budou po boku svého ženicha prožívat nekonečné štěstí a slávu nesrovnatelně přesahující slávu významných žen ve světě. V důsledku toho jsou projevy světské vznešenosti odmítány, dívky jsou vyzývány ke skromnosti, střídmosti a sebezáporu,[31] což zcela odpovídá i duchu požadavků většiny reformních hnutí předtridentského křesťanství.

Snoubenectví s Kristem má být pro voršilky, ale i pro každého křesťana,[32] základní hodnotou. Zasvěcené panny tento čistý, věčný a nekonečný vztah s Bohem prožívají už v pozemském životě a mají o něm svědčit ostatním. Naplněním tohoto snoubenectví není až tak činnost, které se mají panny věnovat, nebo dosahování morálních ctností, jakkoli jsou nezbytné, ale panenské zasvěcení samotné.[33] Všechno ostatní nemá být ničím než praxí, výrazem tohoto zasvěcení. Těchto projevů je celá řada a vytvářejí nezbytné podmínky pro dosahování dokonalosti života. Modlitba prohlubuje vztah s Bohem a je jeho vyjádřením. Půst slouží k osvobození od všeho, co by mohlo svazovat nebo rozptylovat duši, stejně tak vnitřní chudoba. Proto mají být ústředními charakteristikami života zasvěcených panen.[34] Poslušnost vůči autoritám vede ke ctnosti pokory. Radostné a horlivé prožívání vlastního povolání a apoštolátu je výrazným svědectvím ostatním lidem.

2.2.2 Postava Anděly v rámci mericiánské spirituality

Výraznou roli hraje v celé kontinuitě voršilských institucí postava zakladatelky jakožto matky všech jejích členek. Svatá Anděla ve spisech několikrát ujišťuje o své přítomnosti, podpoře a přímluvě v nebi každou ze svých následovnic. Slibuje jim svou ochranu a doprovázení.

[30] Srov. Barsotti, D., *Spiritualita…*, s. 63n.
[31] Srov. *Řehole*, kapitoly IV., V., XI.
[32] Srov. Barsotti, D., *Spiritualita…*, s. 24.
[33] Srov. *tamtéž*, s. 23–32.
[34] Srov. *tamtéž*, s. 25.

> Řekněte jim dále, že teď (kdy jsem mrtvá) jsem víc živá než tehdy, když mě viděly tělesnýma očima, že nyní je vidím a znám lépe a mohu a chci jim víc pomáhat, protože jsem trvale mezi nimi […] s Miláčkem nás všech. (*Rady,* V., závorka v originále)

Anděla se považuje za trvalou součást společenství, kterému položila základ. Mluví o sobě velmi naléhavě, až s jakousi žárlivostí, s přesvědčením o vlastní nezastupitelnosti. Takové postavení zakladatele v životě svých následovníků bychom v jiných řádech hledali těžko. Tím, že Anděla pojmenovává své charisma výrazem „mateřství", navazuje osobní vztah s každým, kdo toto její charisma uzná. Má zájem o navázání vztahu se všemi svými „dcerami" a to samé čeká i od nich. A to nejen vůči sobě, ale i vůči všem lidem, se kterými se při naplňování svého poslání budou setkávat.

Zároveň Merici trvá na důležitosti svého prostřednictví mezi Společností sv. Voršily a Bohem:

> Buďte podřízeny hlavním matkám, které zanechávám místo sebe. […] tím, že posloucháte je, posloucháte mne samu, a posloucháte-li mne, posloucháte Ježíše Krista, vždyť on […] mě vyvolil za „matku" tak vznešené společnosti, ať jsem živá nebo mrtvá. (*Rady,* III., uvozovky v originále)

Proto jsou Anděliny texty tak důležitou součástí jejího odkazu. Barsotti dokonce přisuzuje zakladatelčiným spisům v rámci mericiánského hnutí stejnou úlohu, jakou má v celé církvi evangelium:

> Koncily nejsou evangelium, ale koncily jsou postaveny na evangeliu. Podle stejné analogie všechno to, co může říci vedení Společnosti, a dokonce Římská kongregace, nemůže nikdy nahradit to, co řekla Madre.[35]

2.2.3 Jednota

Anděla zdůrazňuje nutnost dobrých vztahů mezi svými následovnicemi, vzájemné komunikace, společného rozhodování a jednotného vystupování celé Společnosti; nedostatek svornosti považuje dokonce za hlavní hrozbu pro celé své dílo.

> Mé poslední slovo, které vám říkám a kterým vás prosím, ba i svou krví vás prosím, je to, abyste byly svorné, navzájem sjednocené jako jedno srdce a jedna jediná vůle. Buďte spojeny jedna s druhou poutem lásky tím, že se ctíte, pomáháte si a snášíte se v Ježíši Kristu. (*Rady,* IX.)

[35] Srov. *tamtéž,* s. 12.

Merici má i jasnou představu o tom, jak kýženou jednotu udržovat, ačkoli pevně strukturovanou formu vedení bychom v její Společnosti našli těžko. Trochu překvapivě nehledá autoritu k řízení Společnosti v církevních strukturách, ale odkazuje se přímo na svrchovanost Ducha. Vedení Společnosti svěřuje již zmíněným kolonelám; garantem toho, že bude komunita uznávána i navenek, mají být ctihodné dámy. Muži (duchovní) jsou pověřeni pouze administrativou a rádcovstvím v externích záležitostech Společnosti.

Anděla nabádá představené, aby se pravidelně scházely a veškerá zásadní rozhodnutí realizovaly až po jejich důkladném prodiskutování a vzájemné shodě. To, že se členům Společnosti daří žít ve svornosti a jednotě, pak má být jasným důkazem, že je jejich jednání bohulibé, a zárukou dalších úspěchů. Nicméně Anděle leží na srdci vedle formální jednoty v první řadě jednota duchovní.

> Vždyť Bůh to […] zařídil tak, aby ti, kteří jsou ke cti jeho jména svorni v duchu, dosáhli dobrého výsledku, a že vše, co konají, dobře končí, protože sám Bůh a všechno jeho stvoření jsou jim příznivě nakloněni. (*Rady,* IX.)

2.2.4 Duchovní mateřství

Z toho, jak Anděla chápe sama sebe, vyplývají i nároky, které klade na své spolupracovnice a následovnice. Společnost sv. Voršily byla založena jako sdružení žen, které se věnovaly péči o mladé dívky. Tyto ženy měly být podle slov Anděly Merici skutečnými duchovními matkami oněch dívek. Jedná se o velmi závažný úkol, protože jde o výchovu snoubenek samotného Spasitele.

> Vy […] jste byly uznány za vhodné, abyste byly pravými a milujícími matkami tak ušlechtilé rodiny, která je vám svěřena proto, abyste se o ni staraly a ji chránily, jakoby (tyto dcerušky) se zrodily z vašeho vlastního těla, ba ještě víc. (*Odkazy*, úvod, závorka v originále)

> […] abyste byly věrné a pečlivé o jeho snoubenky, které byly svěřeny vaší péči, abyste nad nimi bděly jako pozorné pastýřky a dobré pomocnice. (*Rady*, úvod) Toto mateřství má mít zcela konkrétní rysy, které Anděla radí představeným naplňovat. Převážně tak činí v *Radách* a *Odkazech*. Právě zde lze hledat specifika pedagogické činnosti mericiánského hnutí.

„Matky“ mají ke svým svěřenkyním přistupovat zejména laskavě a trpělivě a snažit se vytvořit prostředí vzájemného přijetí a důvěry.

> Opravdu, víc dosáhnete projevem lásky a laskavosti než tvrdostí a ostrými výčitkami. Těch užívejte jen v nutných případech a to tehdy, když je to na místě a v pravém čase a vzhledem k osobě. (*Rady*, II.)

Tímto Anděla nabádá představené také k tomu, aby používaly svou intuici a každou vzniklou situaci posuzovaly jednotlivě. Snahou představených má být navázání osobního vztahu s každou svou „dcerou".

> […] vás prosím, abyste laskavě pamatovaly na všechny své dcerušky a měly je jakoby vtesané v mysli a v srdci jednu vedle druhé, nejen jejich jména, ale i stav, povahu, postavení a celé jejich bytí. To vám nebude nesnadné, budete-li je milovat živou láskou. […] (Tělesné matky) čím víc dětí mají, tím víc vzrůstá láska a zájem o každé dítě. Matky duchovní mohou a mají to dělat v míře ještě větší, poněvadž láska duchovní je nesrovnatelně mocnější než láska přirozená. (*Odkazy*, II)

Jasný požadavek respektování individuality každého člověka je pro Andělu velmi důležitý. Každý člověk se má cítit přijatý takový, jaký je, v úctě a s ohledem na jeho osobnost. Anděla nabádá představené, aby si všímaly každé dívky zvlášť a aby přizpůsobovaly svou péči jejím zvláštním potřebám, nikoli obráceně. Svěřenkyně mají být vedeny k zodpovědnosti svobody a ke snaze o naplnění plánu, který s nimi má samotný Bůh a jehož podobu nemohou „matky" samy nikdy předjímat. Dívky se mají učit poznávat a využívat své specifické dary a předpoklady, hledat a naplňovat Boží vůli. Důležité je také, aby představené usilovaly o spravedlnost, která je vyžadována na základě předpokladu, že před Bohem jsou si všichni lidé rovni.

> […] čím více si jich budete vážit, tím více je budete milovat. A čím více je budete milovat, s tím větší horlivostí a bdělostí se o ně budete starat. (*Rady*, úvod)

> Kdo může posoudit srdce a tajné myšlenky v nitru člověka? Mějte je tedy rády a snášejte je všechny stejnou měrou, protože vám nepřísluší soudit služebnice Páně. (*Rady*, VIII.)

Ve všech ohledech je pak na představené Společnosti kladen zcela pochopitelně nárok, aby vedly ctnostný a horlivý život, který bude pro jejich svěřenkyně povzbuzením a příkladem podobně jako je příkladem všem svým následovnicím samotná Anděla.

> […] jednejte tak, aby se i ony rozhodly a nadchly k ctnostnému životu podle vašeho příkladu. (Rady, VI)

> A chraňte se […] ztratit horlivost, protože každý slib, který vám dávám, bude splněn vrchovatou mírou. (*Odkazy*, XI.)

3. VÝVOJ SPOLEČNOSTI SVATÉ VORŠILY PO ANDĚLINĚ SMRTI

Andělina *Řehole* byla místní církví v Brescii uznána v létě 1536. V březnu 1537 byla Merici jednohlasně zvolena hlavní představenou Společnosti a v jejím čele zůstala až do konce svého života 27. ledna 1540. Po smrti zakladatelky se Společnost ocitla v období stagnace a krize. Vedení se snažilo upevnit institut především po právní a disciplinární stránce. Spory se točily zejména kolem otázek přijetí klauzury a nošení řeholního oděvu. Ve skutečnosti šlo o rozkol mezi zastánci doslovné aplikace Anděliny *Řehole* a těmi, kdo se ji pokoušeli obměnit. Sama Anděla sice kladla velký důraz na její zachovávání, byla si však vědoma její historické podmíněnosti:

> Nakonec mějte největší péči o to, aby se daná dobrá nařízení […] co nejpečlivěji zachovávala. A kdyby podle nutnosti doby se měla dát nová nařízení nebo něco dělat jinak, udělejte to moudře po dobrém uvážení. (*Odkaz,* XI.)

Roku 1544 byla voršilská pravidla schválena Římem, který tak společnost ustanovil za institut papežského práva[36]. Na jednu stranu tak byl oficiálně potvrzen životní stav Anděliných následovnic, na stranu druhou tím definitivně končí charismatické období počátků Společnosti a nastupuje fáze institucionální.[37] Mezitím se voršilky začaly šířit po celé Itálii, většinou na základě pozvání diecézních biskupů, kteří podle místních potřeb pozměňovali pravidla jejich působení.

3.1 Přeměna na řád

Do tohoto vývoje významně zasáhl tridentský koncil (ukončen roku 1563). Ten ve snaze o jednotu v církvi kromě jiného požadoval, aby všechny náboženské společnosti dostaly institucionalizovanou podobu řeholních řádů, skládaly slavné sliby a dodržovaly klauzuru. Pro ženské řehole byl ohledně těchto pravidel vydán zvláštní dekret.[38]

V životě voršilského společenství sehrál podstatnou roli v době, kdy byl úřadujícím milánským biskupem, Karel Boromejský.[39] V roce 1566 nebo 1567 založil Společnost sv.

[36] Dne 9. června 1544 vydal papež Pavel III. bulu *Regimini Universalis Ecclesiae*, ve které schválil institut pod názvem Bratrstvo svaté Voršily. V Brescii byla bula publikována 14. dubna 1546. Srov. Mazzonis, Q., *Spirituality…*, s. 199.

[37] Srov. Angeli, P., *Anděla…*, s. 48–50.

[38] Dekret *Circa Pastoralis* podepsal roku 1566 Pius V. Srov. Freriks, Celestine Anthony, *Religious Congregations in Their External Relations*, dizertační práce, Washington DC: The Catholic University of America Press 1916, s. 24n.

[39] Karel Boromejský se narodil roku 1538. Byl kardinálem a arcibiskupem v Miláně. Působil jako jeden z vůdců protireformace a významně se podílel na závěrečných pracích tridentského koncilu, zejména při přípravě katechismu. Spolupracoval s jezuity a usiloval o povznesení církve. Angažoval se i v charitativní

Voršily v Miláně. V duchu tridentských závěrů proto byly Anděliny předpisy upraveny podle augustiniánské řehole. Kromě revize vedení Společnosti položil Karel Boromejský důraz na poslušnost vůči příslušnému duchovnímu otci (rozuměj diecéznímu biskupovi), čímž chtěl zaručit integritu řádu v rámci katolické církve. Významně tak upravuje Andělinu radu odvolávat se při rozhodování přímo k autoritě třetí božské osoby. Shromáždil voršilky do domů bez klauzury, aniž by zatím měly skládat řeholní sliby. Také jasně definoval poslání voršilek. Tím měla být péče o vzdělání žen, a to i mimo vlastní společenství. Vzděláváním rozuměl nejen učení věcem víry, ale i čtení, počítání a psaní (které mimochodem Anděla Merici pravděpodobně ani neovládala) a samozřejmě praktické ruční práce.[40] Upravená řehole[41] byla publikována roku 1582 a prakticky nahradila původní Andělinu verzi. Karel Boromejský rovněž vyzýval další biskupy, aby ve svých diecézích zakládali podobné instituce, takže po celé Itálii vznikaly různé Společnosti, pro které jejich zakladatelé sepisovali pravidla více či méně inspirovaná Boromejského řeholí.[42]

Tyto kroky jasně odráží potridentský trend svěřovat zejména nižší vzdělávání řeholním řádům. Vycházel z přesvědčení, že samotné kázání, jakkoli efektivní, dostatečně nevyhovuje adekvátnímu formování křesťanů. Nutností začalo být systematické vzdělávání, a to vyžadovalo školní instituce. A tak ačkoli voršilky nebyly založeny s cílem formálního vzdělávání laiků, byla jim, podobně jako jezuitům, postupně svěřena rozsáhlá síť vzdělávacích ústavů.[43]

Z Itálie se voršilky rozšířily nejprve do Francie, kde se postupně rozvinul klášterní typ života. První komunita vznikla kolem roku 1590 v L'Isle-sur-la-Sorgues nedaleko Avignonu, kam se dostala řehole italské komunity ve Ferraře. Do roku 1612 již bylo ve Francii více než dvacet domů, ve kterých sestry žily bez klauzury a pouze s jednoduchými sliby. Mezi francouzskou hierarchií i širokou veřejností však stoupala nelibost, se kterou se hledělo na svobodné ženy, jejichž místem nebyla ani domácnost, ani klauzura. Částečně pod tímto tlakem, částečně proto, že v období revivalu klášterní zbožnosti se řeholní osoby

činnosti. Zemřel na nákazu morem roku 1584, kanonizován byl v roce 1610. Srov. Pavlincová, H., *Judaismus…*, s. 336.

[40] Srov. Macková, Marie, „Voršilky v Čechách a jejich pojetí veřejné prospěšnosti", *Theatrum Historiae 3*, Pardubice: Univerzita Pardubice 2008, s. 323.

[41] Řehole upravená Karlem Boromejským vyšla pod názvem *Regolla della Compagnia di S. Orsola di Brescia, di nuovo revista, corretta e confirmata da Monsignor illustrissimo Carlo cardinale si S. Prassede, arcivescovo di Milano et visitatore apostolico* (Řehole Společnosti sv. Voršily z Brescie, přehlédnutá, opravená a potvrzená veleváženým monsignorem Karlem, kardinálem u sv. Praxedy, milánským arcibiskupem a apoštolským vizitátorem), Brescia 1582.

[42] Srov. Angeli, P., *Anděla…*, s. 54n.

[43] Srov. Bireley, R., *Early…*, s. 233.

těšily vysoké úctě, rozhodly se voršilky přeměnit svůj institut na řeholní řád.[44] Když byl v roce 1612 otevřen voršilský dům v Paříži, jeho zakladatelé tak činili již s úmyslem požádat o příslušnou papežskou bulu. Ta byla pro Paříž vydána 13. června 1612. Postupně byly kláštery založeny obdobným způsobem v dalších sedmi francouzských městech, z nichž každé si vytvořilo vlastní klášterní stanovy. Těchto osm kongregací, respektive verzí klášterních stanov, dalo vzniknout všem dalším řeholním domům v Evropě i v zámoří. Pro další rozvoj řádu byl nejdůležitější fundací klášter v Bordeaux (jako řád od roku 1616).

Tridentský koncil nepřipouštěl ke stávajícím čtyřem řeholím vznik nových, proto nebyla Andělina pravidla takto povýšena. Navíc svatá Voršila, protože sama nebyla řeholnicí, se nemohla stát patronkou řádu.[45] Z těchto důvodů byly voršilky vyzvány, aby si pro svůj řád vybraly jednu z již existujících řeholí. V návaznosti na vlivnou redakci Karla Boromejského voršilky přijaly řeholi sv. Augustina a téměř úplně tím opustily Andělin model. Všechny žádosti o papežské zřízení řádového domu však obsahovaly prosbu o zachování voršilského apoštolátu, tedy povinnosti vyučovat dívčí mládež. Zřizovací buly tuto povinnost uvádějí a pro pařížskou kongregaci byl dokonce stanoven ke slibům čistoty, chudoby a poslušnosti čtvrtý slib vyučování mládeže.[46]

V této řeholní formě se voršilky postupně šířily do Německa, Belgie a dalších evropských zemí. Pro českou oblast je důležité založení kláštera v belgickém Liège (1622), odkud byly v roce 1655 vyslány voršilky do Prahy. Kláštery byly samostatnými jednotkami, ekonomickými i organizačními. Nově založený řeholní dům nebyl dokonce ani formálně napojen na ten, ze kterého jeho fundace vzešla.[47]

Přestože se zdůraznil komunitní život, během 17. a 18. století žilo mnoho voršilek nadále ve svých rodinách. Vznikaly neformálně organizované ústavy se společným životem, bez veřejných slibů a bez klauzury, jejichž hlavní činností byla výchova dívek a katecheze.[48]

Koncem 18. století zažily voršilky v Evropě úpadek, který vyvrcholil zrušením řeholních řádů na Napoleonův příkaz z roku 1810. V 19. a 20. století dochází k znovuoživení řeholního života a vzniku nových sekulárních společností. V roce 1866 došlo z podnětu

[44] Srov. *tamtéž*, s. 235.
[45] Srov. Lux-Sterritt, Laurence, „Between the Cloister and the World: The Succesful Compromise of the Ursulines of Toulouse, 1604–1616“, *French History*, Vol. 16 No. 3, Oxford: University Press 2002, s. 261.
[46] Srov. Linhartová, Veronika, *Historie kláštera sester voršilek v Praze na Novém Městě*, diplomová práce, Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 2001, s. 13–15.
[47] Srov. Macková, Marie, *Voršilky v Čechách do roku 1918*, Pardubice: Univerzita Pardubice 2007, s. 39.
[48] Srov. Angeli, P., *Anděla…*, s. 55.

brescijského biskupa Girolama Verzeri a díky sestrám Maddaleně a Elisabettě Girelli dokonce k obnově Společnosti sv. Voršily v Brescii, která se řídí pravidly velmi podobnými mericiánské *Řeholi* upravené Karlem Boromejským.[49]

3.2 Římská unie

Politické události druhé poloviny 19. století (zejména sjednocení Itálie a následné dobytí papežského státu v roce 1870) spolu s modernistickými tendencemi v evropské společnosti vytvářely problematické podmínky pro další existenci řeholních institucí, včetně počátku konfiskace jejich majetku v Itálii. Církev se těmto tlakům bránila zdůrazňováním jednoty. Autonomní správa jednotlivých klášterů se ukázala pro tyto nové poměry nevhodná a neefektivní. V protikatolické kampani se řada církevních skupin začala bránit sdružováním. To umožňovalo větší stabilitu a lepší obranyschopnost vůči postupům vnější společnosti, ve které vládla nálada silného antiklerikarismu.

V té době byla ohrožena existence voršilského řeholního domu v Římě a později v nedalekém Calvi dell'Umbria (založen z Říma). Italské kláštery se s prosbou o podporu obrátily do Francie a ještě před koncem století (1898) vznikla unie Blois–Řím–Calvi. Jejich spolupráce spočívala zejména ve finanční pomoci a ve společném vyučování nových členek. Papež Lev XIII. unii potvrdil a pokračoval v její podpoře, když vyzval voršilky po celém světě, aby se sjednotily pod jeden generalát se sídlem v Římě.

Jednotlivé voršilské domy v této době stále spadaly pod pravomoc příslušných místních biskupů. Sdružením prvních třech klášterů zásadně znejasnilo jejich právní postavení. Nově vzniklá Unie zpochybnila pravomoci diecézních biskupů ve správě jednotlivých řeholních domů. Stále se jednalo o autonomní kláštery, nově ale měly centrální správní autoritu v podobě generální představené.

Vzniklá situace vyžadovala církevněprávní ukotvení a vyjasnění vztahu klášterů k příslušným diecézním biskupům. Na popud papeže Lva XIII. sestavila generální představená unie Blois–Řím–Calvi, Marie St. Julien Aubry, dopis, ve kterém apeluje na představitele jednotlivých komunit, aby zvážili připojení k mezinárodní unii. V duchu dosavadní správy byla tato výzva adresována spíše místním ordinářům, v jejichž diecézích voršilky působily, než samotným řeholnicím. Rozhodnutí o připojení toho kterého kláštera

[49] Srov. Angeli, P., *Anděla…*, s. 55n.

k unii bylo často otázkou složitých vyjednávání mezi řeholnicemi a představiteli místní církve.[50]

Řada jednání dopadla ve prospěch sjednocení, takže 28. listopadu 1900 bylo Lvem XIII. ústně schváleno kanonické spojení více než šedesáti voršilských domů pod Římskou unii řádu sv. Voršily (ŘU). Její generální převorka, sídlící v Římě, má být volena představenými komunit na určitý čas. Kláštery se mají snažit zachovat co nejvíce ze svých dosavadních zvyků, přesto jsou některé zásady sjednoceny. Unie po svém písemném schválení[51] vydala jednotné stanovy. Noviciát byl stanoven na dva roky (což znamenalo například proti dosavadní české praxi zkrácení na polovinu), bylo sestaveno společné modlitební Officium a kromě dalšího byly sjednoceny řeholní sliby, přičemž čtvrtý z nich, výchova mládeže, byl zrušen s tím, že je obsažen ve slibu poslušnosti.[52] O vzniku ŘU se dá hovořit jako o návratu k Andělinu pojetí vedení Společnosti, v němž mají mít hlavní slovo představené sestry.[53]

Během dalších let se ŘU postupně rozrůstá. Jejími správními jednotkami se staly provincie, kterých je v současnosti po celém světě dvacet osm. Roku 1928 byly vydány nové stanovy, které požadovaly, aby se jednotlivé kláštery v mnohem větší míře než dosud zřekly své autonomie a staly se aktivními členy ŘU. Během 20. století se stanovy ještě několikrát měnily, nejvýrazněji po druhém vatikánském koncilu (ukončen roku 1965). Pokoncilní stanovy procházely poměrně dlouhou fází úprav a zkušební doby. Vydány byly roku 1984.

3.2.1 Stanovy Římské unie

Stanovy Římské unie jsou vedle spisů Anděly Merici hlavním dokumentem, kterým se řídí voršilský řeholní život. Do značné míry vycházejí z Andělina díla, například v článcích, které se odvolávají přímo k autoritě Ducha svatého (např. čl. 43 a 50), a zejména, jak bude uvedeno níže, v charakteristice apoštolátu. V mnohém však naplňují i její výzvu přijímat v případě potřeby nová nařízení.

Na rozdíl od původní organizace Společnosti sv. Voršily kladou současné stanovy velký důraz na komunitní život sester a nejen formální vazbu na struktury Unie. Vztahy mezi

[50] Srov. Linhartová, V., *Historie…*, s. 30.
[51] Písemný dekret o schválení ŘU vydala 17. července 1903 Posvátná kongregace pro biskupy a řeholníky. Citováno dle *Acta Sanctae Sedis* 1905, s. 679n.
[52] Srov. Tejkalová, Víta, *Dějiny Českomoravské provincie Římské unie řádu svaté Voršily od r. 1918*, strojopis 1996, s. 10.
[53] Kromě založení Římské unie Lev XIII. institucionalizoval i voršilky žijící mimo klášter. Roku 1901 tak vznikla Druhá společnost svaté Voršily, která spojuje společenství žen žijících své zasvěcení v rodinách. V českém prostředí se ale tato praxe neujala. Srov. Macková, M., 2007, s. 42.

sestrami mají být obrazem jejich vztahu k Bohu a ve shodě se zasvěcením, zejména se slibem čistoty, jsou projevem jejich snoubeneckého vztahu ke Kristu. Zároveň má být soužití více řeholnic pomocí a povzbuzením pro každou z nich, aby své povolání prožívala opravdově a radostně. Komunita je rovněž vyjádřením ideálu jednoty, zvláště ve světle jejího aktivního členství v ŘU. Správě Unie je ve stanovách věnována jednoznačně největší pozornost. Řízení řádu probíhá na třech úrovních: generální, provinciální a místní. Nejvyšší autoritou řádu je generální kapitula, která se schází jednou za šest let, v čele ŘU stojí generální představená. Své představené a kapituly mají obdobně i provincie a místní komunity. Správa Unie je svěřena výhradně ženám a její vazba na klérus je minimalizována. Generální představená má povinnost podávat papežskému stolci zprávy o stavu a životě řádu (čl. 160.2). Ve všech stycích s místními ordináři mají představené respektovat jejich právo podle obecných církevních předpisů (čl. 160.2 nebo 182.7), ale do správy řádu tito ordináři nemají možnost zasahovat. Řeholnice mají pouze povinnost plnit své apoštolské poslání ve shodě s diecézním biskupem, ve smyslu příslušného kánonu Kodexu kanonického práva,[54] a snažit se o úzkou spolupráci s kněžími a laiky, která je pro všechny strany obohacením a zároveň umožňuje účinnější službu Božímu království (čl. 99).

Apoštolská činnost voršilek, tedy výchova a vzdělávání mládeže, tak jak je popsána v 92. až 105. článku řádových stanov, stojí na stejných základech jako spiritualita Anděly Merici, kterou nastiňuje první kapitola této práce. V příslušném oddíle stanov se setkáváme v podstatě s kostrou Anděliných *Rad* a *Odkazů*. Voršilky mají v první řadě vlastním životem svědčit o svém snoubeneckém zasvěcení Kristu. Tento intimní vztah, který je nejvíce rozvíjen v modlitbě, je zároveň nutnou podmínkou pro jejich plodný život ve světě. Podle stanov má voršilka prostřednictvím svého poslání, kterým je výchova se zřetelem k evangelizaci, ukazovat odpověď „na nejzákladnější lidskou potřebu: na potřebu Boha“ (čl. 95). Charakteristické prvky práce s mládeží vycházejí opět ze vzoru Anděly, která je zde považována za jakýsi prototyp vychovatelky-evangelizátorky. Výchova a vzdělávání vyžadují úctu ke každé osobě a zároveň i k úmyslu, který s ní má Bůh. Ze stanov vyplývá, že předpokladem porozumění a účinné pomoci jsou osobní vztahy s jednotlivými svěřenci, vlídnost, laskavost a vědomí toho, že výchova má mít povahu pokorné služby. Teprve potom může mít pedagogické působení voršilek podobu vedení k tomu, aby každý jedinec

[54] Podle CIC kán. 678 jsou ve věcech pastorační činnosti a veřejných bohoslužeb řeholníci povinni prokazovat poslušnost a úctu biskupům. Při určování apoštolských prací řeholníkům mají diecézní biskupové a řeholní představení postupovat po společných poradách.

sám, „svým stálým pokrokem dospěl k vlastní odpovědi Bohu“ (čl. 100). Cíl voršilského výchovného poslání formulují stanovy takto:

> Vynasnažíme se vytvořit z našich škol a jiných institucí společenství víry, zapojená do křesťanské výchovné činnosti. V evangelním ovzduší budeme mládeži napomáhat, aby svou osobnost rozvíjela. Umožníme jí, aby získala křesťanský pohled na člověka a na svět, a mohla si tak postupně vytvořit syntézu kultury a víry a sama aby se stala ve svém prostředí kvasem evangelia (čl. 101).

> […] bereme na sebe odpovědnost pracovat na opravdovém a úplném rozvoji člověka. Budeme se snažit vychovávat křesťany schopné aktivity při budování spravedlivější a bratrštější společnosti (čl. 103).

V celkovém vyznění nových stanov je tedy nejmarkantnějším posunem oproti Andělině *Řeholi* reflexe současného stavu společnosti a zřetelná integrace myšlenek druhého vatikánského koncilu.

4. VORŠILKY V ČESKÝCH ZEMÍCH

Jak už bylo řečeno, voršilky přišly do Čech v roce 1655, v době, kdy již měly podobu regulérního ženského řádu s jasným posláním zřizovat a provozovat školy pro dívky.[55] Do Prahy je pozvala hraběnka Sibylla Lamboy na základě vlastní zkušenosti s voršilskou výchovou. Její dcera byla chovankou voršilského konventu v Kolíně nad Rýnem. Protože tato komunita se sama potýkala s nedostatkem sester a pravděpodobně měla problémy i se stabilitou vlastního postavení v Kolíně, bylo hraběnce doporučeno, aby se obrátila na belgické Liège, které navazovalo na kongregaci v Bordeaux. Odtud přišlo do Prahy sedm řeholnic. Po desetiletém působení v provizoriích začaly budovat klášter na Novém Městě, dokončený roku 1678.[56]

V procesu rekatolizace českých zemí voršilky nehrály, jak by se mohlo zdát, nijak významnou úlohu. Obecně byl tento úkol svěřován v mnohem větší míře mužským řádům, které kromě svého řeholního působení nabízely i možnost zajištění duchovní správy farností. Voršilky navíc omezovala jejich jazyková výbava; nejen, že nemluvily česky, ale neovládaly ani němčinu. Francouzsky mluvící učitelky mohly vzdělávat pouze dívky ze šlechtických rodin.[57] Pražská škola měla tedy zpočátku pouze vnitřní formu.[58] Tehdejší pražský arcibiskup Arnošt Vojtěch hrabě Harrach (v úřadě v letech 1627–1667) však řeholnice podporoval a snažil se skrze svá doporučení rozšířit jejich vliv zejména v elitních kruzích pražské společnosti. Trvalo zhruba dva roky, než se voršilky naučily německy a česky a mohly otevřít vnější školu pro další zájemkyně.

V roce 1712 byl z Prahy založen klášter v Kutné Hoře. Stalo se tak z iniciativy hraběnek Maxmiliany a zejména Eleonory Trautmannsdorf-Weinsberg, které byly od roku 1704 chovankami pražského voršilského penzionátu. Důvod, proč si za místo nové fundace vybraly právě Kutnou Horu, není zcela jasný. Šlo o město katolické, jeho školství ovládali jezuité. Voršilky zde byly přijaty s nadšením, které ale s postupem času opadalo, zejména v souvislosti s vyjednáváním o místě pro stavbu nového konventu. Sestry se však v Kutné Hoře etablovaly a historie místní komunity je od příchodu sester až do poloviny 20. století kontinuálním vývojem bez zvláštních excesů. V roce 1697 byl na žádost olomouckého

[55] Srov. Macková, M., 2008, s. 323.
[56] Srov. Linhartová, V., *Historie…*, s. 16–19.
[57] Srov. Macková, M., 2008, s. 324.
[58] Voršilské penzionáty si udržovaly značnou prestiž. Svědčí o tom mj. i ne zcela ojedinělé případy, kdy dívky školou doslova jen prošly – strávily zde jen několik málo týdnů. Podle všeho jejich rodiny neměly finanční prostředky k zajištění delšího pobytu, na druhou stranu nechtěly přijít o nálepku, že jejich dcera byla vychovávána „u voršilek“.

arcibiskupa Karla Lichtensteina založen klášter voršilek v Olomouci. Když Josef II. reformoval církevní správu, hlavním kritériem pro zrušení nebo zachování řeholního řádu se stala jeho veřejná prospěšnost. Nemocniční a školské řády byly zpravidla zachovány a například kutnohorských voršilek se josefínské zásahy dokonce nedotkly vůbec. Olomoucké sestry přišly v roce 1782 do Brna, kde nahradily klarisky, které, jakožto kontemplativní řád, nebyly zachovány. Voršilky z tohoto důvodu poskytly Brnu formálně novou fundaci a pomohly zde vybudovat i příslušný školní komplex.

Přes tento formální rozkvět bylo voršilské školství v Čechách dlouhou dobu spíše záležitostí exkluzivity a později se stalo pouze jednou z mnoha variant v pestré nabídce školských institucí habsburské monarchie. Spolu s otevřením klášterních škol širší veřejnosti začaly být voršilské instituty považovány za jednu z variant soukromého školství. Zejména tereziánské reformy přinesly obecná pravidla, kterým voršilské vyučování rovněž podléhalo. Stát striktně určoval, podle jakých učebnic se má vyučovat náboženství. Pro ostatní předměty výběr učebnic minimálně doporučoval. Čím dál více se uplatňoval osvícenský požadavek na propojení vzdělání s praxí a na jeho veřejnou prospěšnost.

V průběhu 19. století se voršilky stále více zapojovaly do veřejného života. Jednak účastí na místních oslavách, jednak pořádáním vlastních slavností pro veřejnost. Od konce 19. století se kolem jejich řeholních domů také organizovaly nejrůznější, nejčastěji charitativní spolky, ve kterých se obvykle realizovaly dámy z vyšších městských kruhů. Tyto spolky se většinou zabývaly péčí o chudé žákyně (např. Polévkový ústav v Kutné Hoře). Postupně se v Čechách voršilky stávaly obecně akceptovanou společností, jejíž vnější činnost byla oceňována podstatně více než to, co mohly nabídnout samotným členkám řádu.[59] Voršilské školství bylo pozorně sledováno zejména z toho důvodu, že bylo namířeno do ženského světa, tedy do světa budoucích matek, které budou nejvíce ovlivňovat postoje budoucích občanů společnosti. Kláštery byly až do 19. století jediným místem, které nabízelo komplexní vzdělání dívek.[60] Na pěstování zbožnosti se v různých dobách kladl různý důraz, avšak výuka náboženství nebyla podceňována nikdy. Čím dál více se však uplatňoval osvícenský požadavek na propojení vzdělání s praxí a jejich veřejnou prospěšnost.

[59] Srov. Macková, M., 2007, s. 95.
[60] Teprve v polovině 19. století přichází ke slovu Hasnerova reforma, která otevírá smíšené obecné školy a na ně navazující oddělené školy měšťanské.

Na počátku voršilského působení v Čechách vstupovaly do řádu převážně šlechtičny, později výhradně ženy z občanského prostředí. Vstup do kláštera dlouhou dobu předpokládal věno; od konce 18. století bylo možné za tímto účelem žádat o příspěvek ze státem spravovaného náboženského fondu a teprve v 19. století dívka nemusela mít kapitál žádný. Ke slovu se dostal argument, že klášteru odevzdá svou práci. Vždy se však obecně předpokládalo, že každá novicka má specifické schopnosti, které je povinna rozvíjet ve prospěch řádu. Většina členek tak činila prostřednictvím aktivního učitelství, které postupem času vyžadovalo absolvování příslušného vzdělání. Od roku 1875 musely voršilské učitelky skládat státní zkoušky. Teprve s počátkem 20. století však začaly být (s poměrně značnou nedůvěrou ze strany představených) posílány na vysoké školy.

Kláštery zpravidla nejprve otevíraly vnitřní školu, která obyčejně čítala dvacet až třicet chovanek, pak se k ní přidávala souběžně fungující škola vnější, do které docházely často až stovky žákyň. Vyučování bylo až do zmíněných reforem Marie Terezie zcela v rukou řeholnic. Zpravidla vyučovaly předměty trivia: čtení, psaní a počítání. Samozřejmostí bylo náboženství a ruční práce. Ve vnitřních školách se pak vyučovaly další předměty, zejména jazyky a hudba. Jednotlivé hodiny byly prokládány modlitbami a zpěvem duchovních písní. V pozdější době, kdy bylo voršilské školství součástí státem strukturovaného systému, voršilky poskytovaly zpravidla vzdělání elementární, podle potřeby otevíraly navazující ročníky, a pokud se věnovaly vyššímu školství, vždy šlo o vzdělávání učitelek. V Kutné Hoře tak fungovala nejprve obecná škola, posléze vznikla škola měšťanská a v roce 1889 se zde otevřelo dívčí pedagogium, učitelský ústav, který v roce 1894 opustily první maturantky.[61]

Určitý odliv členek a zejména chovanek voršilských klášterů zaznamenala polovina 19. století, kdy ke slovu přicházejí nové kongregace s jednoduchými sliby a bez závazku klauzury.[62] Právě klauzura byla pro voršilky bariérou ve vykonávání výchovného poslání. Ačkoli byly sestry po celé 19. století ve školách doplňovány civilními učitelkami (a později i civilními učiteli), poslání voršilek vyžadovalo kontakt nejen se žákyněmi, ale často s mnoha jinými lidmi, nemluvě o nevyhnutelných vstupech cizích lidí do prostor klášterů. Voršilky se spolu se svými svěřenkyněmi rovněž potřebovaly účastnit veřejných událostí a výletů. Tento problém byl řešen systémem výjimek, které uděloval příslušný

[61] Srov. Bisingerová, Marie, „Voršilské klášterní školy v Kutné Hoře“, *Krásné město 1/2003*, s. 14–17.
[62] V 19. století začal rozmach řeholních kongregací, který výrazně zjednodušil proces církevního uznání těchto skupin. Srov. Petráček, Tomáš, „Čas vznikání a čas zanikání: Několik poznámek k minulosti ženských řeholních kongregací na území diecéze královéhradecké a vůbec“, in: Bedřich, Martin – Mohelník, Benedikt – Petráček, Tomáš – Schmidt, Norbert (eds.), *In Spiritu Veritatis: Almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP*, Praha: Krystal OP 2008, s. 551.

biskup; nikdy se ale nejednalo o uspokojivé řešení. Čím více se voršilské školství orientovalo na občanskou veřejnost, tím se klauzura stávala větším problémem.[63]

Na konci 19. století, s narůstajícím vlivem nacionálního myšlení, musely sestry zaujmout specifické stanovisko vůči otázkám národní identity. Nutil je k tomu zejména fakt, že se ve svých školách setkávaly s dívkami z domácího prostředí, které se významně nacionálně profilovalo. Mezi voršilkami převažoval příklon k obecnému katolickému universalismu, ale například kutnohorský konvent se velmi záhy (už v roce 1861) přihlásil k českému vlastenectví a jako vyučovací jazyk začal používat češtinu.

Během první světové války zaznamenaly voršilky mírný odliv žákyň, jehož důvodem byly válečné přesuny nebo ekonomické problémy rodin, nikoli však změna přístupu ke konfesním školám. Po vzniku republiky nebyly existenci těchto škol kladeny žádné zákonné překážky, ačkoli o podpoře se mluvit také nedá. Katolické školy byly pod státním dohledem a neměly nárok na dotace. Jejich provozování mělo záviset na zájmu studentek. Ten samozřejmě ochabl. Liberalizovaná česká společnost vnímala církev jako protinárodní a zpátečnickou instituci a ve školství se tyto nálady projevovaly především.[64] Zrušením povinného celibátu učitelek byl ženám poskytnut mnohem velkorysejší přístup do oblasti vzdělávání.[65] Kvalita voršilského školství byla nadále ceněna velmi vysoko, zvláště pro atmosféru důvěry, která v jeho ústavech zpravidla panovala. V Kutné Hoře se však voršilky potýkaly s cílenou snahou části městské reprezentace o zrušení kláštera a převedení budovy do státního majetku. K tomuto kroku nakonec nedošlo.

Obecně platilo, že voršilky se snažily o nanejvýš kladný přístup ke svým žákyním; snažily se chválit a podporovat. Vysoko ceněnou hodnotou bylo, že dívky mohou ve škole vůbec pobývat. To bylo žačkám i chovankám penzionátů prezentováno jako určitý druh výsady, která není pro každého.[66] Systém hodnocení žaček byl zaměřen na ocenění nejen mimořádného nadání a studijních výsledků, ale i píle, snahy, spořádanosti a dobré vůle. Zatímco pochvaly byly v kronikách zaznamenávány se všemi detaily, prohřešky ani tresty evidovány nebyly. O mericiánském duchu výchovy se však do konce 19. století dá mluvit těžko. Ani samotná zakladatelka voršilek, svatořečená teprve v roce 1807, se tehdy netěšila zdaleka takové pozornosti, jak by se dalo čekat. Až se vznikem ŘU se zintenzivňuje její kult a „Matka Anděla“ se vrací do centra voršilského života.

[63] Srov. Macková, M., 2007, s. 116.
[64] Hanuš, Jiří, *Tradice českého katolicismu ve 20. století*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2005, s. 47.
[65] Srov. Petráček, T., *Čas…*, s. 544.
[66] Srov. Macková, M., 2007, s. 135.

O vstupu českých voršilek do Římské unie a následném vývoji Českomoravské provincie existuje velmi málo dostupných pramenů, o systematických studiích nemluvě. Voršilky disponují nevydaným spisem sestaveným jednou z řeholnic, Vítou Tejkalovou. Ten se snaží podat chronologickou zprávu o událostech v celé provincii mezi lety 1918 a 1989. Čerpá převážně z kronik, záznamů sester a především z ústní tradice řeholnic. Podle tohoto pramene žily sestry v Čechách na počátku 20. století zcela v duchu dosavadní správy řádu. Kláštery byly autonomními jednotkami, které o sobě navzájem neměly žádné informace. Teprve po roce 1910 objevila představená kutnohorského kláštera Ludmila Petránková v jeho archivech překlad papežské výzvy,[67] aby se voršilky v různých místech světa připojily k ŘU. Petránková zahájila snahy o naplnění této výzvy, kterou chápala jako možnost zajistit svému klášteru větší stabilitu; o cílevědomé iniciativě se však dá hovořit až po skončení první světové války. Protože ostatní kláštery v Čechách ohledně vstupu do ŘU váhaly, Kutná Hora požádala o zvláštní připojení přímo pod generalát, bez příslušnosti k určité provincii.[68] Kutnohorský klášter tak vstoupil do Unie v roce 1926. Během roku 1928 vstoupila do ŘU Praha a Olomouc; tři domy již stačily k vytvoření samostatné Českomoravské provincie. Vznikla k 21. říjnu 1928, její představenou byla zvolena Ludmila Petránková, ve všech třech klášterech žilo tehdy celkem 261 sester.

V roce 1933 mohli do voršilských škol poprvé nastoupit chlapci. V dostupných pramenech tomu ale není věnována nijak významná pozornost. K tomu, aby se z tohoto důvodu přehodnotily pedagogické zásady voršilek, pravděpodobně nebylo ve sledu tehdejších událostí dostatek prostoru.

V době nacistické okupace byly velmi rychle zrušeny všechny příhraniční kláštery. Voršilky ve vnitrozemí mohly ve svých konventech nějakou dobu zůstat a v omezených podmínkách nadále provozovat své školy, učitelky byly však podrobovány přeškolování. Postupně byly kláštery zabrány pro potřeby německého vojska, případně pro německé školství. Pražské gymnázium, kutnohorský učitelský ústav i škola v Olomouci zanikly v roce 1942. Sestry se uplatnily v nemocnicích, některé mohly vyučovat náboženství na státních školách. Řada z nich pracovala jako dělnice v různých menších provozech. V roce

[67] Jednalo se o motu proprio *Apostolicae sedis* Pia X. z 8. května 1905. Srov. *Acta Sanctae Sedis* 1905, s. 679n.

[68] V té době přitom již existovala provincie ŘU s centrem v Bratislavě, jejímiž členy byly od roku 1922 i voršilské kláštery v Liberci, Hostinném a Přestavlkách. Tyto domy byly založeny poněkud odlišným způsobem než pražský klášter a další z něho vzešlé. V druhé polovině 19. století voršilky na základě zákazu činnosti řeholních řádů odešly z nově sjednoceného Německa a řada z nich se usadila na českém území habsburské monarchie. Založily komunity v Hostinném, Přestavlkách, Trutnově, Jeseníku a Králíkách, odkud se později přesunuly do Liberce. Petránková se během svých snah o připojení Kutné Hory k ŘU o této provincii dozvěděla, dokonce v Bratislavě zjišťovala, jak vypadá život v Unii. Není jasné, proč neuvažovala o zařazení kutnohorského konventu do této již existující provincie.

1945 se v Kutné Hoře a Praze nakrátko obnovil klášterní život, v Praze dokonce mohl fungovat studijní dům pro sestry z ostatních komunit. Jeho účelem bylo připravit řeholnice na další vzdělávací činnost. Se změnou politického systému v roce 1948 však byly kláštery úplně zrušeny a řeholnicím nebylo dovoleno zůstat ani v sociálních službách. Většinou skončily pod dozorem v textilních továrnách nebo v zemědělství. Internovány byly nejprve v Broumově, odtud pak byly podle věku rozřazeny a transportovány do různých míst, kde pracovaly spolu s příslušnicemi jiných řeholí. V roce 1966 bylo voršilkám dovoleno pracovat v dětské psychiatrické léčebně v Ročově u Loun a v Ústavu sociální péče v Horní Poustevně u Šluknova. Koncem sedmdesátých let se z iniciativy Sekretariátu pro věci církevní začal na náklady sester stavět dům pro zestárlé voršilky v Jiřetíně pod Jedlovou. Ten slouží svému účelu dodnes. Okamžitě po roce 1989 voršilky obnovily v Praze základní a mateřskou školu, začaly s přípravami pro fungování základní školy v Olomouci, která byla oficiálně otevřena v roce 1993, a když získaly v restituci budovu kláštera v Kutné Hoře, staly se zřizovatelkami zdejšího církevního gymnázia. Ostatní komunity obnoveny nebyly.

5. CÍRKEVNÍ GYMNÁZIUM SVATÉ VORŠILY

5.1 Obnova voršilského školství v Kutné Hoře

Církevní gymnázium svaté Voršily bylo založeno v roce 1991 jako všeobecné osmileté gymnázium s maturitní zkouškou. Z větší části šlo o iniciativu místních nadšenců, kteří v ovzduší porevoluční euforie cítili dosud nemyslitelné možnosti. Podle vyprávění těch, kteří u založení školy stáli, šlo do značné míry o pokus vytvořit instituci, která v minulém režimu neměla šanci. Tradice voršilských škol byla spíše inspirací, jež dala tomuto ideálu formu a také ho částečně legitimizovala. Školské ústavy voršilek v Kutné Hoře se před polovinou 20. století těšily značné oblibě a zrušení posledního z nich v roce 1949 jakoby volalo po navázání na tuto tradici.

Hybnou silou k založení školy byl tedy nepochybně entuziasmus místních katolíků, který však ruku v ruce doprovázel značný amatérismus a diletantství. Vůči těmto postupům se vymezovali i někteří příslušní funkcionáři římskokatolické církve (např. generální vikář královéhradecké diecéze), nicméně tehdejší hradecký biskup Karel Otčenášek[69] k založení církevní školy v Kutné Hoře svolení dal. Přes veškerou nepravděpodobnost byl po dvou letech „zakladatelských prací“ v září 1993 otevřen první ročník a škola začala reálně fungovat, i když ve velmi improvizovaných podmínkách. Teprve během prvního roku života školy se do Kutné Hory voršilky vrátily natrvalo. Českomoravská provincie Římské unie řádu sv. Voršily získala v restituci budovu kláštera i sousední bývalou cvičnou školu, kam se v následujícím roce gymnázium přestěhovalo.[70] Samotný klášter se pro potřeby vyučování uvolňoval a přizpůsoboval postupně a veškerá výuka probíhala v jeho budově teprve od roku 2006.[71]

Zpočátku se gymnázium mezi obyvateli regionu, pokud o něm vůbec věděli, setkávalo spíše se skepsí a předsudky. Studenti se však na školu, která během pár let získala stabilitu a kredit, hlásili. V současné době je poměr mezi přihlášenými a přijatými uchazeči ke

[69] Karel Otčenášek se narodil v roce 1920 v Českém Meziříčí. Na kněze byl vysvěcen v Římě roku 1945. Biskupské svěcení přijal tajně v roce 1950 a stal se sídelním biskupem v Hradci Králové. Správa této diecéze mu však nebyla až do skončení totality umožněna. Teprve v roce 1990 byl oficiálně intronizován a započal s obnovou církevního života v diecézi. Kromě jiného založil v roce 1992 v Hradci Králové Biskupské gymnázium Bohuslava Balbína. V roce 1998 na funkci sídelního biskupa pro vysoký věk rezignoval, záhy byl papežem Janem Pavlem II. povýšen do hodnosti arcibiskupa. Srov. *Mons. ThLic. Karel Otčenášek* [cit. 30.7.2010]. Dostupné z: http://www.cirkev.cz/cirkev-v-cr/biskupove/karel-otcenasek/.

[70] Srov. Nechvílová, Alžběta, „Zvraty a návraty: 15 let Církevního gymnázia sv. Voršily“, *Krásné město 3/2008*, s. 14–15.

[71] Srov. *Výroční zprávy Církevního gymnázia sv. Voršily v Kutné Hoře 2005–2006* [cit. 29.7.2010]. Dostupné z: http://www.cgym-kh.cz/s/vyrocni-zpravy.

studiu srovnatelný s poměrem přihlášených a přijatých na druhém, veřejném gymnázium Jiřího Ortena v Kutné Hoře. Pro mnohé členy zdejší římskokatolické farní obce (někteří z nich se na provozu školy podílí už od jejího založení) je existence tohoto církevního gymnázia projevem Boží vůle a chápou ji jako Boží dílo.

Hlavními intencemi zakladatelů současného CG bylo vytvořit ze školy co do kvality vzdělání plnohodnotnou alternativu kutnohorskému veřejnému gymnáziu, případně dalším gymnáziím v regionu. Církevní gymnázium se ještě v devadesátých letech stalo přidruženou školou UNESCO.[72] Od začátku si klade za úkol předávat křesťanské hodnoty (kterými jsou jmenovitě svoboda, láska, úcta k pravdě, respekt k jinakosti), rozšiřovat obecné povědomí veřejnosti o církvi a odstraňovat předsudky panující v této oblasti. Devizou školy měl být úzký kolektiv studentů a individuální přístup ke každému z nich.

V současnosti lze říci, že Církevní gymnázium sv. Voršily má počáteční, nejdynamičtější období své existence již za sebou. Po více než patnáctileté existenci lze současnou (ročník 2009–2010) situaci na škole označit jako stabilní. Není pochopitelně možné vyloučit, že i nyní škola prochází pouze specifickým obdobím, které bude za pár let považováno za přechodné. To však nebrání otázce, na kterou chce tato práce ve svém závěru odpovědět. Tedy, v jaké formě a rozsahu lze v současném statu quo Církevního gymnázia sv. Voršily nalézt specifika mericiánské spirituality a pedagogiky.

5.2 Analýza projevů mericiánské spirituality a pedagogiky

Církevní gymnázium působí v prostorách barokního kláštera sv. Voršily v Kutné Hoře. Samotná budova je doslova nejhmatatelnějším vkladem voršilského řádu do provozu školy. Symbolizuje dlouholetou tradici, kterou voršilské a vůbec církevní školství má. Jedna z řeholnic uvedla, že důležitým faktem je, že škola sídlí v prostorech, které jsou „promodlené“. Učitelé zase hovoří o „geniu loci“. Jeden z nich se zamýšlel takto: „Ta budova vytváří atmosféru. Některý věci se tam prostě nehoděj. Když se koukáte na krásný věci, tak vás to ovlivňuje, nikdo by si tady nedovolil čmárat například po zdech.“

[72] Cílem sítě Přidružené školy UNESCO je podporovat hlavní cíl UNESCO specifickou formou, kterou má „přispívat k rozvoji lepšího porozumění mezi dětmi a mladými celého světa, a tím přispívat k pevnému a trvalému míru“. *Charta Přidružených škol UNESCO v České republice* [cit. 30.7.2010]. Dostupné z: http://skoly-unesco.cz/download/Charta%20ASPnet%20v%20CR.doc.
Činnost škol se řídí akčním plánem „Vzdělání pro všechny“, v jehož rámci se studenti vždy jeden týden v roce hlouběji zabývají určenými tématy tohoto projektu.

V roce 2009–2010 školu navštěvovalo 231 studentů v osmi ročnících. Její kmenový pedagogický sbor tvoří dvacet učitelů, dále zde působí čtyři externisté, tři pedagogičtí pracovníci Školního klubu a zaměstnanci odpovědní za správu školy.

Drtivá většina zaměstnanců školy jsou laici. S nimi spolupracují tři řeholní sestry, přičemž pouze jedna se podílí na výuce povinných předmětů. Počet sester je bezpochyby jejich hlavním limitem v působení na provoz školy. V rovině kontaktu se studenty je jejich doménou zejména výuka katechismu, tedy nepovinných hodin náboženství, dále organizace duchovních obnov a výletů a celoroční aktivity v rámci Školního klubu. Studentům pravidelně nabízejí společné modlitby ve školní kapli. Voršilky jsou jimi vnímány jako přirozená součást prostředí školy, zejména na nižším gymnáziu se jejich činnost těší oblibě. Učitelé se sestrami spolupracují na různých školních projektech. Nicméně v rovině vyjednávání o provozu a činnosti gymnázia jako instituce je jejich postoj spíše pasivní. Přitom laická povaha pedagogického sboru a přítomnost biskupem dosazeného spirituála je pro voršilky příležitostí naplňovat 99. článek svých stanov, ze kterého vyplývá nutnost úzké spolupráce s kněžími a laiky. Vztahy mezi řeholnicemi a učiteli fungují na dvou rovinách, které se zdají být nápadně rozdělené. Osobně má podle slov jedné členky pedagogického sboru většina učitelů „aspoň s jednou sestrou dobrý vztah“. Na rovině oficiální podle některých pracovníků existuje znatelné napětí mezi voršilkami jako zřizovatelem a učiteli jako těmi, kdo zajišťují samotnou praxi výchovy a vzdělávání studentů.

Z hlediska kanonického práva má být při každé katolické škole ustanoven spirituál.[73] Jedná se o kněze, kterému je svěřena pastorační péče o školní společenství a dohled na křesťanský charakter školy. Konkrétními podobami tohoto úkolu je výkon liturgické praxe, dále například pořádání duchovních obnov a setkání, účast na přípravě Orientačních dnů, kterými se budu zabývat níže, a také osobní kontakt se studenty a zaměstnanci, jimž poskytuje v případě zájmu duchovní doprovázení. Škola je sice zřizována samostatným subjektem v rámci katolické církve, tedy Římskou unií řádu sv. Voršily, zároveň pro ni však vyplývají závazky vůči místní církvi, která ve škole uplatňuje svůj vliv například právě ustanovením spirituála.

Dalším významným prvkem je činnost Školního klubu. Klub při Církevním gymnáziu je od roku 2007 samostatný subjekt, jehož původním účelem bylo zejména poskytnout zázemí těm studentům, kteří do školy dojíždějí a po skončení vyučování čekají na spoje

[73] Srov. CIC kán. 794, §1.

hromadné dopravy do místa svého bydliště. Postupně se z klubu vyvinulo centrum volnočasových aktivit s celoročním programem. Na provozu Školního klubu se podílejí jak jeho stálí zaměstnanci, tak učitelé a studenti, kteří mohou ovlivňovat a spoluvytvářet obsah jeho činnosti. Školní klub slouží nejen jako prevence patologických jevů a jako prostředek k realizaci nejrůznější zájmové činnosti studentů. Je také významným prostorem pro kontakt mezi lidmi napříč celou školou a potažmo i mimo ni. Kromě jiného i prostřednictvím výuky náboženství, které je klub garantem. V rámci gymnázia je náboženství vyučováno nepovinně, zároveň sem docházejí žáci ostatních kutnohorských škol, se kterými gymnázium pravidelně obnovuje dohodu o této službě.

Církevní gymnázium sv. Voršily si ve vlastní charakteristice vymezuje kromě všeobecného vzdělávání a přípravy svých žáků ke studiu na vysokých školách za cíl také celkový rozvoj studenta.[74]

> [Chce] působit na studenty i po stránce výchovné. Vede k toleranci, úctě k lidským právům a rozvíjí a kultivuje jejich vztah k jiným lidem a k Bohu. (Výroční zpráva CG z roku 2008–2009)

Na uchazeče o studium je kromě požadavku složení přijímacích zkoušek a zájmu o studium kladen rovněž nárok otevřenosti pro duchovní hodnoty. Mottem vnitřního řádu školy i jejího školního vzdělávacího programu (ŠVP) je *LIBERTAS, ERUDITIO, VERITAS.*[75] Motivační a symbolické bohatství těchto tří slov je výmluvně popsáno přímo v ŠVP. Svoboda je jednou ze základních hodnot, ke kterým mají být studenti gymnázia vedeni. Nelze jí ale dosáhnout bez vzdělání, které je posláním školy jako takové. Vzdělání je však úplné teprve tehdy, když je dáno do služeb dobra a pravdy. Důležitá je také zkratka těchto tří slov, jež dává název celému ŠVP: LEV. Lev je jednak symbolem české národní identity, může být ale také narážkou na osobu Ježíše Krista, jehož životní příklad i principy učení, které mají ve vzdělávacím programu gymnázia své místo.[76]

Vzdělávání a výchova jsou zde chápány jako doplňující se, stejně důležité strategie, kterými má škola přispívat k celkovému rozvoji svých studentů:

> Základním úkolem Církevního gymnázia sv. Voršily je vytvoření takového školního společenství, ve kterém je rozvíjena osobnost studenta, jeho nadání a rozumové

[74] Podobně hovoří i 100. A 103. Článek stanov ŘU.
[75] Srov. *Školní vzdělávací program „LIBERTAS, ERUDITIO, VERITAS“* [cit. 29.7.2010]. Dostupné z: http://www.cgym-kh.cz/s/vzdelavaci-programy.
[76] Srov. ŠVP 12.

schopnosti a ve kterém je přítomen duch evangelia ve svobodě a lásce. Důraz je kladen nejen na vzdělávání, ale také na výchovu. (ŠVP 6)

Přitom jednou z priorit výchovně vzdělávacího procesu má být seznámení s hodnotami, které světu přinesla křesťanská kultura. V rovině vyučování je toho dosahováno jednak realizací různých tematických projektů (z nichž nejpříznačnějšími jsou Lidové zvyky a liturgický rok[77], či Spiritualita v umění[78]), jednak prostřednictvím navýšené hodinové dotace předmětu Základy společenských věd,[79] v jehož rámci jsou akcentovány křesťanské hodnoty, a zařazením předmětu Křesťanské kořeny evropské civilizace. Podle spirituála školy, který je zároveň jedním z vyučujících těchto předmětů, je jejich snahou:

„odbourávání antikřesťanského nebo antikatolického afektu. Křesťanství má tvůrčí potenciál, který významně ovlivnil evropské dějiny. Není možné se v Evropě pohybovat, aniž by se člověk nesetkal s křesťanstvím. Chceme, aby absolventi věděli, že křesťané jsou normální a že se dokážou uplatnit."

Tento přístup posléze označuje za preevangelizační. Cílem je připravit studenty na další kontakt s křesťanstvím, ukázat jim jeho význam a přínos, potažmo je dovést ke zdravému ocenění křesťanské kultury v nejširším slova smyslu.

Jak se v naplňování tohoto záměru uplatňují charakteristické prvky mericiánské pedagogiky?

5.2.1 Snoubenectví s Kristem

Ryze intimní rovina mericiánské spirituality je v prostředí školy pozorovatelná těžko, některé její projevy však uchopit můžeme. Ze vztahu řeholnice k Bohu vyplývají její další vztahy a prostřednictvím této analogie je sestra schopna svědčit o svém zasvěcení a takto evangelizovat své okolí. Svědectví zasvěceného života sestry považují za hlavní součást svého povolání. Jak jedna z nich uvedla, zásadní roli hraje už jen to, „že jsou tady"

[77] Cílem projektu Lidové zvyky a liturgický rok je nalézt souvislosti mezi lidovými zvyky a církevními svátky, doložit vliv církve na lidové zvyky a lidovou víru, tedy prvky kultury, které spoluvytvářejí národní tradici. Studenti samostatně nebo ve skupinách zpracovávají úkoly související s příslušnými liturgickými svátky. (ŠVP 35)

[78] Projekt Spiritualita v umění má vést studenty k lepšímu chápání duchovních hodnot, k respektu vůči jejich různorodosti a zároveň k toleranci jiných názorů a postojů. Studenti si vybírají náboženské symboly, které výtvarně a hudebně zpracovávají. (ŠVP 88)

[79] Předmět je studenty i učiteli neoficiálně nazýván Křesťanská etika, což je dáno setrvačností tohoto názvu, používaného v letech 1996–2006 pro předmět nahrazující Občanskou výchovu. Již v počátcích svého působení škola požádala Ministerstvo školství o výjimku pro vyučování Občanské výchovy podle vlastních osnov. Od chvíle, kdy byly tyto osnovy schváleny, do nástupu školních vzdělávacích programů se na církevním gymnáziu skutečně vyučoval předmět, jehož komplementárním obsahem byla témata vycházející z křesťanských hodnot. Ta se v roce 2007 dostala jako průřezová do projektů gymnázia (Lidové zvyky a liturgický rok, Baroko, Program osobnostního růstu studenta) a do osnov předmětů Dějepis, Základy společenských věd a Křesťanské kořeny evropské civilizace; předmět Křesťanská etika byl zrušen.

a studenti gymnázia mají díky tomu určitou zkušenost s touto formou života. „První vztah křesťana je vztah k Bohu. Tím, že je ta škola postavená na hezkých vztazích, ukazuje vztah k Bohu ve velice přístupný formě," zamýšlí se jedna z laických členek pedagogického sboru.

Jak bylo popsáno výše, ze zasvěcení vyplývá i pravidlo střídmosti a zdrženlivý postoj k hmotným statkům. V poněkud specifické podobě se tento postoj projevuje ve způsobu, jakým sestry zajišťují školu finančně. Na modernizaci učeben nebo další materiální vybavení školy musí vedení většinou čerpat prostředky jinde; voršilky trvají na tom, aby byly jimi poskytnuté finance použity přímo na aktivity pro studenty, případně jimi podporují pedagogy prémiemi.

5.2.2 Osobnost Anděly Merici

Vážnost, které se Anděla Merici ve svém řádě těší, je demonstrována pravidelným čtením jejích spisů, osobní modlitbou směřovanou k této světici a také modlitbou Andělinými slovy, tak jak je zaznamenána v *Řeholi*. Úcta k zakladatelce je zakotvena rovněž ve stanovách řádu. Stanovy o Anděle mluví jako o té, která je stále přítomná ve společenství, které založila (čl. 68). Podle svých vlastních slov mají sestry k zakladatelce voršilek živý vztah a považují ji za svou skutečnou matku. Pro život gymnázia je však Anděla spíše blíže neurčenou historickou postavou, která založila voršilský řád. Většina studentů ani učitelů nemá hlubší znalosti o jejím životě nebo díle. Setkávají se s ní zejména při oslavách jejího svátku, který, podobně jako svátek svaté Voršily, škola pravidelně slaví většinou (nepovinnou) mší svatou a nestandardní formou výuky, případně kulturním nebo sportovním programem. Celkově vzato je ale osobnost Anděly v povědomí studentů ve stínu patronky řádu, svaté Voršily.

5.2.3 Jednota

Pojem jednota má v mericiánské spiritualitě výrazně přesažnou hodnotu. Ne však zcela. Anděla o jednotě uvažovala ve dvou rovinách. Kromě té duchovní se jedná také o rovinu, která by se dala vymezit pojmy jako mezilidská spolupráce, respekt a sounáležitost. Tuto druhou, „časnou" podobu jednoty můžeme snadno nalézt i ve škole. V mnohém ji lze propojit s jiným elementem mericiánské spirituality – vzájemnou úctou a přijetím osobnosti druhého člověka. Učitelé církevního gymnázia mluví o svých vztazích s kolegy právě v tomto smyslu. Pedagogický sbor se snaží fungovat jako kolektiv, což je podporováno vedením, spirituálem a samotnými voršilkami – pro zaměstnance školy se pořádají různé výlety, kulturní programy nebo duchovní obnovy. Podle jedné členky sboru

jsou pro vztahy mezi učiteli příznačné jejich porady: „Jak kdo přijde, tak si sedne. Učitelé nejsou rozskupinkovaní, každý se baví s každým.“ Studenti jsou pak vedeni k podobnému modelu vztahů. Při vyučování i při jiných činnostech se klade důraz na stmelování kolektivů a řada aktivit je koncipována tak, aby propojovala jednotlivé ročníky. Nutno poznamenat, že při naplňování tohoto ideálu hraje významnou roli relativně malý počet studentů gymnázia.

Bez významu není ani to, že řada studentů je k sobě vázána příbuzenskými vztahy. Jen s trochou nadsázky se dá říci, že ve škole studují (a také pracují) celé „rodinné klany“. Toto všechno vytváří rodinnou atmosféru, kterou gymnázium označuje za jednu ze svých hlavních charakteristik. V takových podmínkách nemusí být až takovým problémem vést studenty k tomu, aby navazovali vztahy nejen se svými vrstevníky, ale i napříč věkovým spektrem školy, včetně pedagogického sboru.

5.2.4 Mateřství

Podstata voršilské výchovy vychází z Andělina pojetí mateřství. S ním se shoduje jedna z hlavních výchovných strategií Církevního gymnázia sv. Voršily, kterou je individuální přístup ke studentům. Tento princip nemusí být nutným důsledkem duchovního založení školy, rozhodně ale koreluje se zásadami mericiánské spirituality. Ovšem zásadním faktorem je v tomto případě opět malý počet studentů školy. Většina z nich se navzájem zná, všichni se také v průběhu studia setkají s téměř každým členem pedagogického sboru. K osobní povaze vztahů přispívá rovněž skutečnost, že učitelé se studentům věnují i mimo rámec vyučování. Snaží se řešit jejich problémy individuálně, věnují se výjimečně nadaným žákům a v neposlední řadě se podílí na volnočasových aktivitách, jejichž koordinátorem je Školní klub. Komunitní charakter školy pak napomáhá i vytvoření ovzduší důvěry, ve kterém se studenti cítí dobře. Matka čtyř dětí, které na církevním gymnáziu studují, vzpomíná na den otevřených dveří, kdy do školy přišla poprvé:

> „Já jsem těm ředitelovejm řečem moc nevěřila, a tak jsem si na chodbách odchytávala přímo ty děti a ptala jsem se jich, jak se jim tu líbí. No a ty se smály a říkaly, že je to tu hrozný. A tak jsem si řekla, že když si dovolej něco takovýho úplně bezstarostně říct, nemůže ta škola bejt špatná. A moje děti sem choděj rádi, akorát vždycky nadávaj na to učení.“

V duchu pravidel Anděly Merici mají učitelé přijímat každého svého svěřence takového, jaký je, v úctě a s ohledem na jeho osobnost. Podobný přístup lze najít ve výchovné strategii školy, která je formulována v rámci Programu osobnostního růstu studentů

(PORS). Jeho snahou má být vedení žáků k sebepoznání a sebepřijetí; k tomu, aby odhalili své silné i slabé stránky a dokázali s nimi pracovat. Zároveň se mají prostřednictvím tohoto programu učit toleranci a přijetí druhých, cvičit se v empatii a dalších sociálních a emočních návycích. Tento projekt má svůj konkrétní průběh v podobě systému tzv. Orientačních dnů, jeho naplňování má však být součástí celého vzdělávacího procesu. Dá se tvrdit, že se jedná o specifickou formu doprovázení studentů, respektive pomoci s výběrem povolání. Otázka není postavena primárně „Jak mohu dosáhnout maximálního úspěchu?“, ale spíše „Jak mohu rozvíjet své schopnosti a být tak užitečný svému okolí?“ V základě tohoto přístupu je předpoklad, že každý člověk může být obohacením pro druhé, pokud je jeho osobnost rozvíjena v harmonii. Osobností studenta se pak v ideovém vymezení církevního gymnázia rozumí

> „samostatný, tvořivý, radostný a zodpovědný mladý člověk se zdravou sebedůvěrou a jasným životním cílem, schopný aktivně vytvářet společenství a být přínosným členem společnosti.“ [80] (ŠVP 6–7)

Orientační dny jsou konkrétní realizací PORS v jednotlivých ročnících. Drtivá většina studentů je absolvuje během svého studia až pětkrát (v prvním, druhém, čtvrtém, pátém a šestém ročníku). Podle slov jejich koordinátora se jedná se o vícedenní výjezdy mimo Kutnou Horu, jejichž náplní jsou intenzívní zážitkové kursy tvořené aktivitami souvisejícími vždy s daným tématem (Přátelství, spolupráce, šikana; Dobro a zlo; Závislosti; Mezilidské vztahy a respekt k druhému; Emoční inteligence; Partnerské vztahy).

> „Projekt je koncipován jako konkretizace a doplnění výchovného působení církevního gymnázia a organicky navazuje na styl koexistence studentů a profesorů v rámci školy než na jednotlivá témata nebo konkrétní předměty.“ (ŠVP 49)

Probíhají zpravidla za účasti výchovného poradce, spirituála školy a třídního učitele. Jejich cílem je posílit vztahy v třídním kolektivu a zároveň nabídnout každému studentovi rozšíření obzorů skrze vlastní zkušenost.

[80] Církevní gymnázium sv. Voršily je na rozdíl od většiny z dlouhé řady voršilských škol, které v dějinách existoval, určeno i chlapcům. Z hlediska stanov a obsahu Řehole se jedná o přizpůsobení době. Na jednu stranu řád zůstává institutem ryze ženským, na druhou stranu přestávají být adresáty jeho působení pouze dívky a o snaze vychovat ze svých svěřenkyň dobré matky se dá hovořit už jen částečně. Apoštolát musí být zaměřen i na chlapce. To, co Anděla nazývala výchovou k dobrému mateřství, které bude ozdravovat rodiny zevnitř, může být nahrazeno úsilím o formování studentů tak, jak si to ukládá za cíl právě PORS: „Podporovat růst studentů ve společensky dobře integrované osobnosti schopné stát se dobrými partnery, rodiči a členy společnosti.“ (ŠVP 48) Takoví lidé pak budou „zevnitř“ ozdravovat celou společnost.

Vedení školy a pedagogický sbor úzce spolupracuje s rodiči studentů a se studenty samotnými. Komunikace probíhá na individuální úrovni, ve snaze přistupovat ke každému studentovi s ohledem na jeho specifické možnosti i potřeby. Škola se však snaží vytvářet prostor i pro vyjednávání v rámci strategie celé školy. Sdružení volených zástupců z řad rodičů má poměrně velké pravomoci především při rozhodování o aktivitách mimo rámec školního vyučování. Ve škole také funguje jistá forma studentské samosprávy, která má možnost předkládat návrhy na změny a inovace v provozu školy; ke studentům je přistupováno jako k rovnocenným partnerům, kteří mají zásadní podíl na vytváření charakteru školy.

6. ZÁVĚR

Společnost svaté Voršily vznikla v bouřlivém období plném emocí a náboženských neshod. Její ustanovení bylo jednou z mnoha odpovědí na problémy tehdejší doby. Přesto se voršilská idea vyznačuje výraznou originalitou, která jí ostatně zajistila značnou oblíbenost a rozvoj až za hranice Evropy. Počáteční nezávislost na církevních strukturách, otevření dosud nemyslitelných možností pro ženský duchovní svět, charismatické období počátku Společnosti – to vše činilo z voršilek bezmála podobně významné novum, jakým bylo ve stejné době založené Tovaryšstvo Ježíšovo. Následná přeměna na řeholní řád voršilkám zajistila stabilní postavení ve společnosti a rovněž pevně definovala jejich apoštolské poslání. Na dlouho dobu se stal Řád svaté Voršily synonymem pro prestižní vzdělávání evropských dívek. V českém prostředí mají tyto učitelky více než třísetletou tradici, která pokračuje i po útlumu způsobeném dvěma totalitními režimy dvacátého století.

Jedním z jejích pokračovatelů je i Církevní gymnázium sv. Voršily v Kutné Hoře. Tato práce zahrnuje drobnou sondu do života této školy. Pokouší se zjistit, zda se v její činnosti i v dnešní době uplatňují prvky mericiánské pedagogiky. Popřípadě, zda ve zvolení svaté Voršily za patronku školy nehraje hlavní roli spíše touha po oživení zašlé slávy předválečných voršilských vzdělávacích ústavů. Prostřednictvím analýzy vnitřních předpisů školy a školního vzdělávacího programu, kterou jsem doplnila výpověďmi místních sester, zaměstnanců i studentů školy, jsem došla ke zjištění, že gymnázium ve svém životě tyto prvky realizuje. Nicméně většina studentů i pedagogů je neidentifikuje jako mericiánské. Duchovní principy, které ve škole vnímají, na ně působí spíše jako obecně křesťanské, než že by v nich vyvolávaly spojitost s voršilskými kořeny. Řeholní sestry tak svou přítomností ve škole demonstrují pro mnohé její členy tradici, která má v klášteře své místo, nikoli však specifické charisma. Nezanedbatelnou příčinou toho může být fakt, že studenti ani učitelé nemají povědomí o tom, čím jsou mericiánská spiritualita a z ní vycházející voršilská pedagogika specifické.

Průběh práce i její závěr vede k řadě otázek, kterým by se mohlo na tomto poli věnovat případné další religionistické bádání. Jak bylo naznačeno již v úvodu, téma voršilského života je oblastí, kterému chybí systematické vědecké zmapování. Tato práce může přispět k nápravě tohoto nedostatku jen velmi malou měrou, přesto ji snad lze považovat za přínosnou. Nicméně spiritualita, dějiny, rozšíření i pedagogické působení voršilek jak v jejich řeholní, tak i sekulární formě, může být výzvou pro mnoho dalších badatelů.

7. RESUMÉ A KLÍČOVÁ SLOVA

Předložená práce se zabývá vztahem mericiánské spirituality a aktivního apoštolátu řádu sv. Voršily, kterým je výchova mládeže. Sleduje proměny tohoto vztahu od založení voršilek v roce 1535 přes jejich institucionalizaci v řeholní společenství (1612) a sjednocení v Římské unii (1900); mapuje ho i v rámci působení voršilek v českých zemích (od r. 1655). S přihlédnutím k tomuto vývoji analyzuje formu a rozsah, v jakých se prvky mericiánské spirituality uplatňují v činnosti Církevního gymnázia sv. Voršily, které od roku 1993 funguje v Kutné Hoře.

Klíčová slova: voršilky – mericiánská spiritualita – výchova mládeže – Anděla Merici – Kutná Hora

This bachelor thesis is dealing with a relation between Merician spirituality and an active apostolate of the Order of St. Ursula, by which the Youth Education is understood. The thesis is following transformations of this relation in time: since the Ursulines were founded in 1535 through their institutionalization in an order (1612), to their unification under the Roman Union (1900). It also surveys its variation within the Ursulines functioning in the Czech lands (since 1655). With regard to this development, the thesis analyses the form and the extent in which the elements of Merician spirituality are put into effect on Saint Ursula's Grammar school in Kutná Hora.

Key words: Ursulines – Merician spirituality – Youth Education – Angela Merici – Kutná Hora

8. POUŽITÁ LITERATURA

8.1 Prameny

Acta Sanctae Sedis, 1905.

Marianni, Luciana – Tarolli, Elisa (eds.), *S. Anděla Merici: Řehole – Rady – Odkazy*, Nový Bydžov: Východočeské tiskárny 1985.

Stanovy Římské unie řádu sv. Voršily, Nový Bydžov: Východočeské tiskárny 1984.

Tejkalová, Víta, *Dějiny Českomoravské provincie Římské unie řádu svaté Voršily od r. 1918*, strojopis 1996.

8.2 Sekundární literatura

Angeli, Paola, *Anděla Merici: Charisma ženy v životě církve*, Praha: Paulínky 2007.

Barsotti, Divo, *Spiritualita svaté Anděly Merici: Rodina kolem Matky*, Praha: Paulínky 2002.

Bireley, Robert, „Early Modern Catholicism as a Response to the Changing World of the Long Sixteenth Century“, *The Catholic Historical Review*, Vol. XCV No. 2, Washington DC: The Catholic University of America Press 2009, s. 219–239.

Bisingerová, Marie, „Voršilské klášterní školy v Kutné Hoře“, *Krásné město* 1/2003, s. 14–17.

Bock, Gisela, *Ženy v evropských dějinách: Od středověku do současnosti*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2007.

Codex iuris canonici, Praha: Zvon 1994.

Dinzelbacher, Peter, *Světice, nebo čarodějky?: Osudy „jiných“ žen ve středověku a novověku*, Praha: Vyšehrad 2003.

Freriks, Celestine Anthony, *Religious Congregations in Their External Relations*, dizertační práce, Washington DC: The Catholic University of America Press 1916.

Hanuš, Jiří, *Tradice českého katolicismu ve 20. století*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2005.

Howard, Janice, *Angela – A woman faced with two alternatives, she saw and chose the third*, Croydon Park: Australian Province of Ursulines 1989.

Hrudníková, Mirjam (ed.), *Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1997.

Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2002.

Linhartová, Veronika, *Historie kláštera sester voršilek v Praze na Novém Městě*, diplomová práce, Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 2001.

Lux-Sterritt, Laurence, „Between the Cloister and the World: The Succesful Compromise of the Ursulines of Toulouse, 1604–1616“, *French History*, Vol. 16 No. 3, Oxford: University Press 2002, s. 247–268.

Macková, Marie, *Voršilky v Čechách do roku 1918,* Pardubice: Univerzita Pardubice 2007.

Macková, Marie, „Voršilky v Čechách a jejich pojetí veřejné prospěšnosti“, *Theatrum Historiae 3*, Pardubice: Univerzita Pardubice 2008, s. 321–326.

Mazzonis, Quericolo, *Spirituality, Gender, and the Self in Renaissance Italy: Angela Merici and the Company of St. Ursula (1474–1540)*, Washington DC: The Catholic University of America Press 2007.

Misztal, Henryk, *Svatí a blahoslavení laici*. Olomouc: Matice cyrilometodějská 2004.

Nechvílová, Alžběta, „Zvraty a návraty: 15 let Církevního gymnázia sv. Voršily“, *Krásné město* 3/2008, s. 14–15.

Pavlincová, Helena – Horyna, Břetislav (eds.), *Judaismus, křesťanství, islám,* Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2003.

Petráček, Tomáš, „Čas vznikání a čas zanikání: Několik poznámek k minulosti ženských řeholních kongregací na území diecéze královéhradecké a vůbec“, in: Bedřich, Martin – Mohelník, Benedikt – Petráček, Tomáš – Schmidt, Norbert (eds.), *In Spiritu Veritatis: Almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP,* Praha: Krystal OP 2008, s. 539–561.

8.3 Internetové zdroje

Buchanan, Rebecca, „Unveiling Angela Merici: A Pre-Modern Narrative for a Post-Modern World“, referát konference Leading with Hope: The Vocation of the Religious Educator, November 1–3, 2002, Philadelphia [cit. 31.7.2010]. Dostupné z: http://www.religiouseducation.net/proceedings/2002_papers.htm

Církevní gymnázium sv. Voršily – Kutná Hora [cit. 30.7.2010]. Dostupné z: http:// www.cgym-kh.cz/

Charta Přidružených škol UNESCO v České republice [cit. 30.7.2010]. Dostupné z: http://skoly-unesco.cz/download/Charta%20ASPnet%20v%20CR.doc

Mons. ThLic. Karel Otčenášek [cit. 30.7.2010]. Dostupné z: http://www.cirkev.cz/cirkev-v-cr/biskupove/karel-otcenasek/

Sestry Voršilky Římské unie řádu svaté Voršily v České republice [cit. 29.7.2010]. Dostupné z: http://vorsilky.ic.cz/

Školní vzdělávací program „LIBERTAS, ERUDITIO, VERITAS“ [cit. 29.7.2010]. Dostupné z: http://www.cgym-kh.cz/s/vzdelavaci-programy

Voragine, Jakub de, *Legenda Aurea* [cit. 31.7.2010]. Dostupné z: http://www.fordham.edu/halsall/basis/goldenlegend/GoldenLegend-Volume6.htm

Výroční zprávy Církevního gymnázia sv. Voršily v Kutné Hoře [cit. 29.7.2010]. Dostupné z: http://www.cgym-kh.cz/s/vyrocni-zpravy

A Word of Welcome – Ursulines of the Roman Union [cit. 29.7.2010]. Dostupné z: http://www.ursulines-ur.org/

Základní škola sv. Voršily v Olomouci [cit. 29.7.2010]. Dostupné z: http://www.zcsol.cz/